

MARIBOR V LETIH 1918–1945

zgodovina

raziskovalna naloga

Osnovna šola Prežihovega Voranca Maribor

Mentorica:
Natalija Carmona

Avtor:
Jakob Rozman, 9. A

Maribor, junij 2020

ZAHVALA

Zahvaljujem se svoji mentorici Nataliji Carmona

gospe Margareti Stern,

direktorici dr. Aleksandri Berberih-Slana in kustosu Urošu Doklu iz Muzeja narodne
osvoboditve Maribor

ter vsem udeležencem praktične izvedbe raziskovalne naloge v obliki učne ure.

KAZALO:

ZAHVALA	2
POVZETEK	7
UVOD	8
1 MARIBOR PRED PRVO SVETOVNO VOJNO	9
2 MARIBOR MED PRVO SVETOVNO VOJNO	11
3 PREVRAT	15
4 MARIBOR V ČASU MED OBEMA SVETOVNIMA VOJNAMA	21
4.1 GOSPODARSTVO MED OBEMA SVETOVNIMA VOJNAMA	22
5 DRUGA SVETOVNA VOJNA	30
5.1 GOSPODARSKE RAZMERE IN OBRATI MED DRUGO SVETOVNO VOJNO	40
5.2 KAKO JE MARIBOR POSTAL SPET SLOVENSKI.....	43
6 PRAKTIČNI DEL	48
6.1 MUZEJ NARODNE OSVOBODITVE MARIBOR	48
6.1.1 INTERVJU V MUZEJU NARODNE OSVOBODITVE MARIBOR	49
6.2 MARGARETE STERN	58
6.2.1 ZVEZKI IZ ŠOLE	65
6.3 NAČRTOVANJE UČNE URE ZA SOŠOLCE	70
6.3.1 KVIZ.....	71
6.3.2 OBRAVNAVA SNOVI	72
6.3.3 REFLEKSIJA UČNE URE	79
DRUŽBENA ODGOVORNOST	82
7 ZAKLJUČEK	83
8 VIRI IN LITERATURA	87
8.1 LITERATURA:.....	87
8.2 VIRI:.....	88

KAZALO SLIK:

<i>Slika 1: Zemljevid Avstro-Ogrske iz leta 1904.</i>	10
<i>Slika 2: Majniška deklaracija iz leta 1917.</i>	12
<i>Slika 3: General Rudolf Maister.</i>	15
<i>Slika 4: General Maister pregleduje svoje čete na Trgu svobode v Mariboru.</i>	16
<i>Slika 5: Zahteva Rudolfa Maistra po slovenski meji, ki bi segala čez meje današnje Avstrije.</i>	18
<i>Slika 6: Marburg an der Drau.</i>	23
<i>Slika 7: Tovarna Zlatorog.</i>	25
<i>Slika 8: Škatlica Dr. Oetkerja, proizvedena v Mariboru.</i>	26
<i>Slika 9: Mariborski otok.</i>	27
<i>Slika 10: Podoba Mariborskega tedna iz leta 1938.</i>	28
<i>Slika 11: Naslovnica časopisa Večernik na dan napada na Jugoslavijo.</i>	31
<i>Slika 12: Porušen Glavni most.</i>	32
<i>Slika 13: Prihod nemških enot v Maribor.</i>	32
<i>Slika 14: Nacistična zastava na mestnem glavarstvu.</i>	33
<i>Slika 15: Vrhovni vodja Tretjega rajha Adolf Hitler na sprehodu po Mariboru.</i>	34
<i>Slika 16: Slovenci, ki so bili člani ŠDZ, so nosili takšno značko zelene barve. Nemci so imeli rdečo.</i>	37
<i>Slika 17: Moskva izdala Evropo, članek z dne 23. 6. 1941, dan po napadu na Sovjetsko zvezo.</i>	39
<i>Slika 18: Tovarna letalskih motorjev Tezno med gradnjo leta 1942.</i>	41
<i>Slika 19: Glavni trg leta 1944.</i>	45
<i>Slika 20: Del zemljevida, ki prikazuje bombne zadetke Maribora.</i>	46
<i>Slika 21: Muzej NO Maribor.</i>	49
<i>Slika 22: Izdelki mariborske industrije 20. stoletja.</i>	56
<i>Slika 23: Nemške oznake za mariborske ulice in nacistična zastava iz Maribora.</i>	56
<i>Slika 24: Dve uničevalni bombi, ki sta med drugo svetovno vojno padli na Maribor.</i>	57
<i>Slika 25: Mitraljez, ki so ga uporabljali v bojih za severno mejo v letih 1918–1919.</i>	57
<i>Slika 26: Razredna slika 2. razreda Osnovne šole Ivana Cankarja Maribor, 1934. Margarete je v zadnji vrsti, tretja z desne.</i>	61
<i>Slika 27: Sestra Margarete Stern na Mariborskem Pohorju</i>	61
<i>Slika 28: Margarete Stern s sošolci na Mariborskem otoku, poleti 1934.</i>	61
<i>Slika 29: Na vrtu pred hišo, Margarete Stern je na skrajni desni, oktober 1938</i>	62
<i>Slika 30: Margaretina oče in sestra, Aleksandrova ulica.</i>	62
<i>Slika 31: Na mostu do Mariborskega otoka.</i>	62
<i>Slika 32: Naslovnica spričevala iz Kraljevine Jugoslavije, 1936.</i>	63
<i>Slika 33: Margarete na vrtu pred hišo, 1935.</i>	63

- Slika 34: Letno spričevalo Margarete Stern, šolsko leto 1935/36. _____ 64
- Slika 35: Naslovnica zvezka »Vježbanka za pisanje« za 1. razred v višji narodni šoli. _____ 65
- Slika 36: Naslovnica zvezka za matematiko za domače vaje (prvotno je bila barv, a je fotokopija bila narejena brez barve). _____ 65
- Slika 37: Stran v zvezku matematičnih vaj. Kot vidimo za primer 47. domače vaje, je bila napisana 8. februarja leta 1938. _____ 66
- Slika 38: Prva stran spisa »Kako se igram s punčkami«. _____ 67
- Slika 39: Druga stran spisa »Kako se igram s punčkami«. _____ 67
- Slika 40: Članek iz mestnega časopisa, z dne 23. 11. 1919, o razorožitvi Zelene garde. _____ 67

- Slika 42: Naslovnica časopisa MARBURGER ZEITUNG, 27. 4. 1941, »Der Führer in Marburg!« _____ 73
- Slika 43: Zemljevid, ki sem ga izdelal in smo ga z učenci dopolnili pri učni uri. Narisana je opravljena pot po mestu in točke, kjer smo se ustavili. _____ 75
- Slika 44: Eno izmed štirih poročil, ki so jih napisali učenci. Morali so uporabiti vsaj po en knjižni in en internetni vir. _____ 76
- Slika 45: Med iskanjem informacij v knjigah in časopisih. _____ 77
- Slika 47: Delo z računalniki in iskanje informacij. _____ 77
- Slika 48: Učenci med poslušanjem predstavitve na 2. točki: Odporniško gibanje med vojno in dogodki 29. 4. 1941. Stali smo natanko na mestu akcije. _____ 78
- Slika 50: Učenci pred kipom generala Maistra, na istoimenskem trgu. Dogodki leta 1918 in razorožitev Zelene garde. _____ 78
- Slika 51: Refleksija dela. _____ 80
- Slika 52: Članek, ki govori o obisku Hitlerja v Mariboru _____ 85

POVZETEK

V raziskovalni nalogi je predstavljena zgodovina Maribora v prvi polovici 20. stoletja, natančneje od konca prve svetovne vojne do konca druge (1918–1945). Na kratko je predstavljeno tudi življenje pred letom 1918, za lažje razumevanje nadaljevanja. Pregled zgodovine mesta je obogateno s slikovnim materialom in pričevanji, v tistih časih živeče Mariborčanke. Dogodke, ki sem jih s pomočjo virov preučil, sem poskušal skozi slike, časnike, primarne vire, ... predstaviti na kreativen način.

Cilj moje naloge je predvsem ta, da svojim sošolcem in tudi mlajšim generacijam učencev naše šole na zanimiv in poučen način omogočim spoznati zgodovino Maribora v 20. stoletju.

Maribor je bilo pomembno mesto že v obdobju pred prvo svetovno vojno. Različne mestne stavbe, ki stojijo še danes, so takrat služile kot vojaška prebivališča, prostori uradniškega aparata in za mnoge druge vojaške namene. Po koncu grozovite vojne zasledimo razvoj turizma in industrije. Med drugo svetovno vojno je Maribor zasedel nemški okupator. Kar 6.000 Mariborčanov je bilo med vojno ubitih zaradi boja proti okupatorju, napadov zavezniških bombnikov in tudi zaradi vsesplošnega pomanjkanja. Po letu 1945 je Maribor spadal pod Socialistično federativno republiko Jugoslavijo.

Naloga je razdeljena na dva dela. V prvem delu so opisane politične in gospodarske razmere med leti 1918 in 1945. Drugi del naloge je osredinjen na načrtovanje praktične izvedbe, torej na načrtovanje in pripravo predaje znanja vrstnikom.

Temo sem si izbral zato, ker sam živim v Mariboru in me zanima predvsem zgodovina 20. stoletja mojega mesta. Kljub temu, da je tema bila že raziskana, sem se odločil za to temo enostavno zato, ker me zanima. In raziskovanje nečesa, kar te ne zanima, pa naj bo še tako tematsko izvirno, zame sploh ni raziskovanje.

UVOD

Maribor je bil v prvih letih 20. stoletja pomembno evropsko gospodarsko mesto. Veliko vlogo je imel že med prvo svetovno vojno, ko je spadal pod Avstro-Ogrsko.

Mesto je delovalo v zaledju, saj je bilo predvsem v prvem letu vojne močno oddaljeno od front. Seveda pa to ni pomenilo, da Maribor ni čutil posledic. Med vojno so prebivalci trpelo hudo pomanjkanje. V mesto so pribežali tudi mnogi begunci.¹

V letih 1918 in 1919 se je Maribor pod vodstvom generala Rudolfa Maistra osamosvojil.

Med obema svetovnima vojnama v Mariboru zasledimo velik razmah industrije. Različni industrijski obrati so gnali mesto naprej, saj so le-ti prebivalcem mesta nudili delovna mesta in plače, s katerimi je bilo zagotovljeno normalno življenje, in ga skupaj z razvojem turizma in kulture postavili na evropski zemljevid.

V štiridesetih letih so se razmere poslabšale, in sicer je Maribor padel v roke nemškega okupatorja. Med drugo svetovno vojno je bilo mesto porušeno zaradi bombardiranja.

Posebnost mesta je tudi boj, ki se je skozi leta bil med nemškim (pa tudi Avstrijskim) in slovenskim prebivalstvom. Slovensko prebivalstvo je želelo samostojnost in priključitev južnim Slovanom, Nemci (in Avstrijci) pa so želeli, da Maribor pripada njim. Razmere so se zaostriale po prvi svetovni vojni in po prevratu se je zdelo, da je Maribor končno svoboden. A vzpon nacizma v Nemčiji je med drugim prinesel tudi ideje o širjenju nemškega ozemlja. Maribor je bil leta 1941 okupiran. Med leti 1941-1945 je okupator izvajal germanizacijo, ki je kazala na prevlado nemškega ljudstva nad slovenskim prebivalstvom. A, s porazi sil osi na pomembnih bojiščih Evrope, različnimi partizanskimi in zavezniškimi akcijami, se je mesto vse bolj in bolj nagibalo k svobodi, ki jo je doseglo maja leta 1945.

---

¹ Pridobljeno na: <http://www.pokarh-mb.si/si/s/146/maribor-v-prvi-svetovni-vojni-zivljenje-v-zaledju-razstava.html>, 27.5.2020.

1 MARIBOR PRED PRVO SVETOVNO VOJNO

S sprejetjem decembrske ustave leta 1867 (ustava, v kateri je bilo med drugim določeno, da postane Avstrija cesarstvo, Ogrska pa kraljestvo. 19. člen je določal enakopravnost vseh narodov na več področjih, a se je obdržal le na papirju²) in uvedbo parlamentarizma (sistem, v katerem ima najpomembnejšo vlogo vladanja parlament, ki je nosilec zakonodajne veje oblasti³) v 19. stoletju se je na Štajerskem pričelo širiti narodnostno gibanje. Prebivalci so se začeli politično, gospodarsko in kulturno organizirati. K temu je pripomogel tudi Anton Martin Slomšek s slovenskim učbenikom »Blaže in Nežica v nedeljski šoli«. Spodbujal je ljubezen do maternega jezika in slovenskega naroda. Slovenci so želeli slovenske ljudske šole, monarhija pa je seveda te ideje zatirala. Na silo so z neslovenskim prebivalstvom poseljevali Maribor in okolico. Do razpada Avstro-Ogrske je bilo celotno gospodarstvo v tujih, neslovenskih, rokah.

Slovenci na splošno so bili ob vstopu v 20. stoletju narod, za katerega je veljalo razvito politično, kulturno in družabno življenje. Po zaslugi avstrijskega šolskega sistema je bil visok odstotek državljanstva izobražen.⁴

Avstro-Ogrska oblast je zavračala kakršnakoli nacionalne zahteve, ki so postale odločnejše že proti koncu 19. stoletja. Slovenci so želeli tripartitno preureditev države, a monarhija sploh v času pred vojno za takšne ideje ni imela posluha.⁵

Leta 1910 je bil izveden popis prebivalstva avstro-ogrske monarhije. Posameznik je bil določen glede na jezik, ki ga je govoril v javnosti. Za pripadnike slovenske narodnosti je bilo takrat označenih le 13,66 % prebivalcev Maribora. Iz popisa lahko vidimo, da so bile manjše vasi v okolici Maribora (Slovenska Bistrica, Sveti Lenart ...) poseljene večinoma s slovenskim prebivalstvom. Maribor je bil zaradi svojega položaja in

---

² Pridobljeno na https://dijaski.net/gradivo/zgo_sno_ponovna_uedba_absolutizma_in_zacetki_ustavnega_zivljenja_01, 31.5.2020

³ Pridobljeno na https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/PolitichniSistem/Parlamentarizem!/ut/p/z1/hY7LDolwFES_hm3vLW_c1YUEH2G_hBuzGAKIAQikp1SZ-vbg00Ti7yZzJDHAogY_Vo28r06uxGhZ_4eF1l-XHZE0Z5gndYHb2Ut87nDANXSj-AXyJ8YcYwhZ4X0tiG0mQ0Jh6GLiBG8XU9TGK3vtsrL24Ba7FTWihyV0vtzpjpnnoIPWWtlq1Q6CNEo6-K3SqdIA-UnCJMvnXhTsBUbmp3Q!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/, 1.6.2020

⁴ Dežman, J., Rojstvo Slovenije (dalje Rojstvo Slovenije), str. 10-12.

⁵ Prav tam, str. 12.

razvitosti, predvsem na področju industrije, priljubljeno mesto prebivalstva monarhije s.⁶

Pred prvo svetovno vojno je velika večina prebivalstva živela od kmetijstva. Nekaj več kot 11% prebivalstva je živelo od industrije ali obrti. Mnogo ljudi se je tudi preseljevalo v industrijska središča, večkrat tudi v tujino. Združene države Amerike so takrat veljale za obljubljeno deželo.⁷

Slika 1: Zemljevid Avstro-Ogrske iz leta 1904.⁸

---

⁶ Hartman, B., Maribor – dogajanja in osebnosti (dalje Maribor – dogajanja in osebnosti), str. 17–19.

⁷ Dežman, J., Rojstvo Slovenije, str. 12.

⁸ Pridobljeno na <https://stareslike.cerknica.org/2013/06/23/1904-zemljevid-avstro-ogrske-dezele/>, 4. 2. 2020.

2 MARIBOR MED PRVO SVETOVNO VOJNO

Prva svetovna vojna (1914–1918) je imela velik vpliv na življenje Mariborčanov. To je bil čas, ko so naraščala nacionalna nasprotja med prebivalci Avstro-Ogrske (predvsem avstrijski del) in Slovenci.

Razmere so bile v Mariboru v času vojne zelo slabe. Pomanjkanje surovin je ustavilo proizvodnjo (industrijo), obrt in trgovino. Med vojno je bilo v mestu skoraj nemogoče priti do hrane in pomanjkanje živil je bil resen problem. V mestu so se uporabljale različne živilske nakaznice, s katerimi so meščani lahko dobili kruh, kasneje pa tudi druga živila in petrolej. Vojna je v Mariboru popolnoma ustavila razvoj kulture in šele leta 1917 lahko zasledimo ponoven zagon. V tistem letu je v Mariboru začelo izhajati devet časopisov in časnikov, leta 1918 pa že enajst. V Mariboru so delovale različne ustanove, kot na primer gledališče, v katerem so bile predstavljene različne komedije (sicer v nemškem jeziku), dva kinematografa ter veliko število različnih skupnosti in društev.⁹

Narodnoosvobodilno gibanje se je na Štajerskem začelo leta 1917, ko se je sprožilo gibanje zbiranja podpisov za potrditev Majniške deklaracije.

Deklaracijo je 30. 5. leta 1917 prebral dr. Anton Korošec. Izjava je bila predstavljena iz strani Jugoslovanskega kluba, v katerega so bili združeni poslanci iz Slovenije, Srbije in Hrvaške. Izražala je zahtevo po zedinjenju Slovencev, Hrvatov in Srbov pod žezlom habsburško-lotarinške dinastije v samostojno državno telo.¹⁰

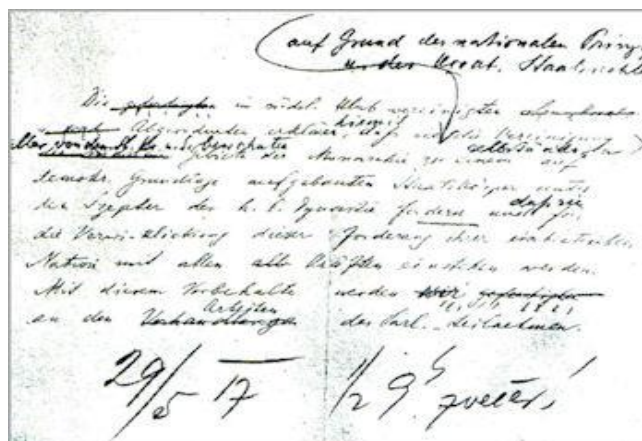
Leta 1918 se je gibanje razširilo na Spodnjo Štajersko, torej tudi v Maribor. Deklaracijo so 4. marca podpisali vsi profesorji mariborskega bogoslovja. V časopisu Slovenski gospodar lahko zasledimo zapis: »Slovenci, na delo za samostojno jugoslovansko državo.«¹¹

---

⁹ Stavbar, V., Maribor v letih 1917 in 1918 (dalje Maribor v letih 1917 in 1918), str. 205–207.

¹⁰ Rojstvo Slovenije, str. 14.

¹¹ Maribor – dogajanja in osebnosti), str. 23–24.

Slika 2: Majniška deklaracija iz leta 1917.¹²

Julija 1917 je bila podpisana tudi Krfska deklaracija, ki je določevala združitev habsburških Slovanov pod vodstvom Kraljevine Srbije v veliko Jugoslovansko državo.¹³

Majniško deklaracijo so obravnavali na mestnih sejah. Postavljalo se je vprašanje, čigav je Maribor. Ljudje so se zavedali, da Maribor, ki je takrat še uradno pripadal Avstro-Ogrski, geografsko pripada tujemu ozemlju. Predvsem avstrijsko prebivalstvo v Mariboru se je deklaraciji in njenemu gibanju vztrajno upirali in jo ostro zavračalo. V vojnem letu 1918 so se prebivalci Maribora srečevali tudi z mnogimi drugimi težavami, kot so pomanjkanje živil, kurjave (premoga) in pripomočkov za razsvetljavo.¹⁴

Med vojno je v Avstro-Ogrski bilo vse posvečeno namenom bojevanja. Nastopila je močna propaganda, državni zbor pa je bil razpuščen. Natopila je doba absolutizma, ko so bile zatirane kakršnekoli kritike monarhije in njene vojaške in državne oblasti.¹⁵

V mariborskem Narodnem domu je bil 26. septembra 1918 ustanovljen Narodni svet za Štajersko. Štel je 15 članov.¹⁶

Prvotni namen narodnega sveta, ki je nastal najprej v Ljubljani in se potem specifično razdelil posebej za Trst, Goriško, Koroško in Štajersko (za Štajersko kot povedano 26.

¹² Pridobljeno na [https://sl.wikipedia.org/wiki/Majni%C5%A1ka_deklaracija_\(1917\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Majni%C5%A1ka_deklaracija_(1917)), 4. 2. 2020.

¹³ Rojstvo Slovenije, str. 14.

¹⁴ Maribor – dogajanja in osebnosti, str. 26.

¹⁵ Rojstvo Slovenije, str. 13.

¹⁶ Maribor – dogajanja in osebnosti, str. 30–31.

9. 1918) je bil »zedinjenje jugoslovanskega naroda v samostojno državo«. Bil je politično in ne izvršilno telo.¹⁷¹⁸

Slovenci, Hrvati in Srbi pa so svoje dosegli 29. oktobra 1918, ko je bila razglašena samostojna Država Slovencev, Hrvatov in Srbov.¹⁹

Državo SHS je vodilo »Narodno vijeće« v Zagrebu. Država se je spopadala z mnogimi državami, težave so se pojavile predvsem pri določanju mej.²⁰

1. 2. 1918 se je Država SHS združila s Kraljevino Srbijo, ki se je pri tem združila še z Kraljevino Črno goro. Do leta 1941 je bilo ozemlje Slovenije del Kraljevine Jugoslavije.²¹

Kmalu za ustanovitvijo Države SHS je cesar Karel I. zapustil Dunaj in oblast prenesel na državni zbor. Ta je sprejel zakon o mejah novorojene republike Nemške Avstrije. V njem je bilo tudi zapisano, kaj od dežele Štajerske sodi vanjo: »Meja v dosedanji kneževini Štajerski poteka na vzhodu sprva po delu jezikovne meje, nato po vzhodni meji ...« Medtem je mariborski mestni svet 30. oktobra 1918 sklenil, da je Maribor nemško mesto in da nikakor ne sme pripadati slovenskemu ozemlju. Vloga Slovencev v Mestnem svetu je bila seveda zelo omejena. To se je zgodilo na dan, ko je nastala Nemška Avstrija in je Maribor z okolico torej pripadel Nemški Avstriji.²²

Tako je določil občinski svet, v skladu z načeli takratnega predsednika Združenih Držav Amerike Woodrowa Wilsona, ki je v svojem programu 14. točk, ki ga je objavil 8.1.1918, med drugim napovedal tudi avtonomijo narodov Avstro-Ogrske. Po načelu samoodločbe je občinski svet v Mariboru vključil Maribor v novonastalo Nemško Avstrijo.²³

Večina slovenskih pokrajin je takrat pripadala novi Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov. Mestni svet je imel v prihodnjih dneh polne roke dela, saj je želel, da bi Maribor

---

¹⁷ Hartman, B., Rudolf Maister: general in pesnik (dalje Rudolf Maister: general in pesnik), str. 32.

¹⁸ Odstavek govori o Narodnemu svetu, ki je bil ustanovljen 16. 8. 1918 v Ljubljani, ne o Narodnemu svetu za Štajersko, vendar lahko predvidevamo, da sta imela podobna načela, saj je bil Narodni svet za Štajersko pokrajinski odsek Narodnega sveta v Ljubljani. (Rudolf Maister: general in pesnik, str. 32)

¹⁹ Maribor – dogajanja in osebnosti, str. 30–31.

²⁰ Rojstvo Slovenije, str. 17.

²¹ Prav tam, str. 17.

²² Maribor – dogajanja in osebnosti, str.33–35.

²³ Rudolf Maister: general in pesnik, str. 31 in 36.

pred nevarnostmi branila nemško-avstrijska vojska. Državni zbor Nemške Avstrije pa je menil, da je policija dovolj za vzpostavljanje reda in miru v mestu, mariborsko vojaštvo pa za obrambo.²⁴

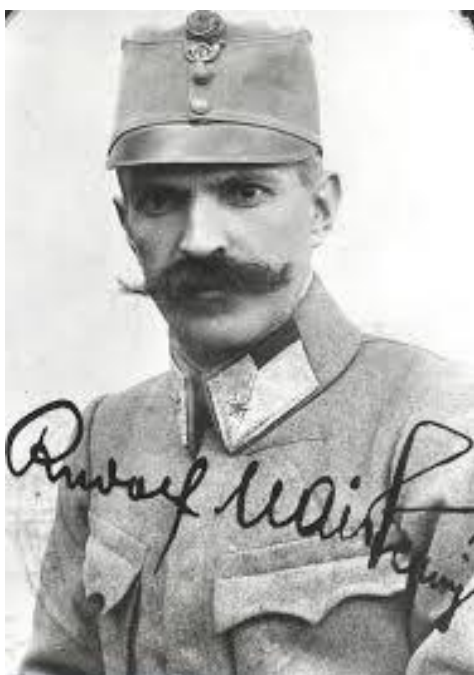
---

²⁴ Maribor – dogajanja in osebnosti, str.33–35.

3 PREVRAT

Dne 1. novembra 1918 je bil sklican posvet poveljnikov polkov in drugih vojaških enot v Mariboru. Sklical ga je polkovnik Anton Holik. Pojasnil je svoj načrt, po katerem bi lahko obvarovali mesto in okolico na način, da bi vojaška posadka zagotovila mesto nemški Avstriji. To bi seveda pomenilo, da bi se Maribor povsem predal Nemški Avstriji. Nato je Rudolf Maister, ki takrat še ni bil general vstal in rekel: »Ne priznavam teh točk! Maribor razglašam za Jugoslovansko posest in prevzemam v imenu svoje vlade vojaško poveljstvo nad mestom in vsem Spodnjim Štajerskim!« Kmalu za tem je skupaj z dr. Verstovškom, ki je bil predsednik Narodnega sveta za Štajersko, odšel v Narodni dom, kjer je prepričal narodni svet, da ga je imenoval za generala. Za Spodnjo Štajersko je postavil slovensko vojno poveljstvo. Ukazal je, naj se nemški vojaki odpravijo iz Maribora.²⁵

Slika 3: General Rudolf Maister.²⁶

Rudolf Maister je prevzel vojaški nadzor nad Spodnjo Štajersko. V mariborskih vojašnicah so ostali samo slovenski vojaki. Nemci pa niso želeli kar tako prepustiti Maribora Slovencem in nemški poslanec Heinrich Wastian je nemškim občinskim

---

²⁵ Hartman, B., Maribor – dogajanja in osebnosti (dalje Maribor – dogajanja in osebnosti), str. 36.

²⁶ Pridobljeno na https://www.kam.si/general_rudolf_maister/, 4. 2. 2020

svetnikom zagotovil, da Maribor spada pod območje nemško-avstrijske vojske. Položaj je postajal napet tudi zaradi tega, ker se je veliko vojakov z južnih front vračalo v Nemško Avstrijo skozi Maribor. Mestni svet je 2. novembra 1918 ustanovil mestno stražo, ki bi ohranjala red v stresnih dnevih po prazniku vseh svetih. Politični boj za Maribor se je nadaljeval. General Rudolf Maister se je trudil, da bi zavaroval slovenske vojake, zato jih je skušal čim več spraviti v mariborske vojašnice. Sprožil je splošno mobilizacijo. Po vsem mestu so bili nalepljeni plakati, ki so slovenske vojake pozivali, naj se zglasijo v vojašnicah. Odziv je bil nepričakovan. Narodni svet v Ljubljani je Maistru očital, da je bilo to samovoljno, prenapeto in nepotrebno zaostrovanje. Seveda si niso želeli panike in strahu pred možnim spopadom v Mariboru. Kljub temu pa je bil odziv na mobilizacijo boljši, kot je Maister pričakoval.²⁷

Slika 4: General Maister pregleduje svoje čete na Trgu svobode v Mariboru.²⁸

Prva svetovna vojna se je bližala h koncu. Zelena garda ali Schutzwehr, ki je nastala 3. novembra 1918, je bila posledica sporazuma med Nemci, mestnim svetom in generalom Maistrom. Zelena garda je imela tako nemške kot slovenske vojake, namenjena pa je bila ohranjanju reda v Mariboru. Ko je slovenska vojska, ki jo je z mobilizacijo zbral Rudolf Maister, prišla v Maribor, se je želela Zelena garda s to vojsko spopasti. Rudolf Maister se je odločil, da bo Zeleno gardo razpustil in razorožil. V noči

---

²⁷ Maribor – dogajanja in osebnosti, str. 38.

²⁸ Pridobljeno na http://www.harvardi.com/rudolf_maister_razorozitev_zelene_garde.php, 4. 2. 2020.

z 22. na 23. november 1918 so morali gardisti oddati orožje, uniforme in opremo. Slovenski gardisti so lahko ostali v Mariboru, nemški pa so morali oditi. Nemci s tem niso bili zadovoljni, saj so trdili, da je bila garda namenjena ohranjanju reda. 23. november je danes slovenski državni praznik, saj je razorožitev garde pomenila ključen korak k kasnejši uradni priključitvi Spodnje Štajerske in dela Koroške k ostalim Jugoslovanskim narodom.²⁹

V decembru je v Mariboru vladal nemir zaradi različnih stavk. Stavkali so uslužbenci železniških postaj zaradi premalo hrane, stavkali so socialnodemokratsko usmerjeni železničarji. Dosegli so, da jim je Maister odobril povečanje živeža in dovoljenje, da se je za rabo v poslovne namene vrnila nemščina. Za svobodni Maribor si je prizadevala tudi Ljubljana. Poslali so 30 orožnikov, da bi pomagali ohranjati red in tudi vojaške okrepitve, da so podprli vse orožarne po deželi. V Mariboru so začeli nastajati časopisi v slovenščini. Med drugim je v časniku Novice objavljala tudi general Maister. Večkrat je meščane opogumljal, naj ne skrbijo in da bo Maribor ostal del slovenskega ozemlja. V Mariboru so odpustili nemške sodnike, učitelje in poštno delavce. Na vseh ljudskih in meščanskih šolah je slovenščina postala glavni učni jezik, poslovenjena je bila tudi Prva gimnazija. Ker po razorožitvi Zelene garde ni bilo več nemške vojske, se je general Maister odločil ukrepati. S svojo vojsko, ki so se ji pridružili še srbski vojaki, je 25. novembra zasedel Špilje in pokril ozemlje med Mariborom in narodnostno mejo. Po sporazumu naj bi se slovenska vojska premaknila na črto Radgona, Oder-Purkla, Brunsee, St. Veit a. Vogau, Ernovž, Ivnik, Šentpavel, Grebinj, Važenberg, Slov. Šmihel, Krnski grad, Trg, Beljak, Šmohor in od tam naravnost na jug koroške deželne meje. Te pogodbe o demarkacijski črti na slovensko avstrijski meji ni priznala niti dunajska niti ljubljanska vlada.³⁰

---

²⁹ Maribor – dogajanja in osebnosti, str. 41–45.

³⁰ Maribor – dogajanja in osebnosti, str. 45–49.

Slika 5: Zahteva Rudolfa Maistra po slovenski meji, ki bi segala čez meje današnje Avstrije.³¹

Iz Zagreba je prišla novica, da se bo Država Slovencev, Hrvatov in Srbov združila s Kraljevino Srbijo in Kraljevino Črno Goro. Rudolf Maister je postavil vojsko na linijo narodne meje. Slovenska vojska je izvedla parado po mestu in po priporočilu ameriškega predsednika Woodrowa Wilsona je bila v današnji frančiškanski cerkvi, darovana maša, ki so se je udeležili Rudolf Maister s svojo garnizijo in mariborski narodni svet. To ni bilo všeč nemškimi demokratom, ki so živeli v Mariboru. 28. novembra so sprožili splošno železniško stavko, ki bi onemogočila promet in zrušila moč Maistrove vojske. Zahtevali so vrnitev nemških uslužbencev, predvsem poštnih in sodnih. Maister je z vojsko obvaroval železniška poslopja ter zaprosil Ljubljano za pomoč. Ta je nemudoma želela pomagati in je premestila slovenske uradnike v Zidani Most., da so bili varnejši. Zveza jugoslovanskih železničarjev je v Narodnem domu določila, da bodo vsi hujskači, ki stavkajo, odpuščeni. Stavka je trajala do 14. decembra 1918. Izid je bil takšen, da se je kar polovica od 4.300 železničarjev zaobljubila Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov.³²

Ob koncu stavke je bil v Mariboru velik obhod z vojaško godbo in vsi so častili jugoslovanski praznik, dan zedinjenja v novo Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Generalu Maistru so pripravili podoknico, naslednji dan pa je bila velika manifestacija Slovencev ob zedinjenju. Udeležilo se je 30.000 prebivalcev Maribora in okolice. Povsod, tudi po cerkvah, so bile izobešene slovenske zastave. Slovesnost je zaključil

³¹ Pridobljeno na <http://www.zgodovina.eu/slovensi/koroska/pogodba-maister-passy.htm>, 4. 2. 2020.

³² Maribor – dogajanja in osebnosti, str. 51–52.

Rudolf Maister z besedami: »Naj ljudstvo vselej in povsod vzdržuje red in mir v čast jugoslovanskemu imenu.«³³

27. 1. 1919 se je v mestu samem zgodil zadnji veliki dogodek, ki je med nemškim in slovenskim prebivalstvom povzročil prelivanje krvi v tistem času. Tistega dne je Maribor obiskal Ameriški polkovnik Sherman Miles skupaj s tremi sodelavci. Bili so člani ameriške komisije, ki je imela sedež na Dunaju in je imela nalogo preučiti politične zadeve v Avstriji, po navodilu ameriške vlade. V Maribor je prišel za pogovore glede določitve meje. Na obisk so se močno pripravili mariborski Nemci in nemški socialni demokrati. Potekala je propagandna akcija ter potekale so priprave za manifestacijo podporo nemškemu Mariboru. Polkovnik Miles se je odpeljal na okrajno glavarstvo. Ob 10.00 uri so se začeli zbirati nemški demonstranti. V mesto so celo prišli demonstranti iz drugih mest (Ptuja, Celja, Gradca,...). Razmere v mestu so bile zelo napete. Na Glavnem trgu naj bi po Maistrovi oceni množica štela kar 10.000 ljudi. Vzklikali so prepevali nemške nacionalistične pesmi in dvigali vsenemške zastave-frankfurtarice. Med demonstranti je vladala močna nacionalistična evforija. Medtem, ko je ameriška komisija z Maistrom kosila, se je pritisk še stopnjeval. Najhuje je bilo na Rotovškem trgu, kjer so demonstranti na tla zbili policijskega komisarja. Iz revolverja pa je kasneje priletel strel in iz rok slovenskega vojaka izbil konico bajoneta. Vojaki so najprej v opozorilo ustrelili v zrak, a ko je množica še bolj pritisnila na vojsko in jim poskušala odvzeti orožje, so vojaki začeli na slepo streljati v množico. V streljanju je umrlo 9 ljudi in 18 jih je bilo huje ranjenih. Dogodek je sprožil val ogorčenja nad vojaki, v Gradcu so celo razmišljali o vojaškem pohodu nad Maribor, ki so se mu na koncu odpovedali. Posledice v mestu so bila določitev policijske ure, prepoved javnih prireditev in točenja alkoholnih pijač. V roku enega dnevu je bilo potrebno oddati tudi vsakršno orožje.³⁴

13. februarja 1919 je bila podpisana pogodba o demarkacijski črti³⁵ med Mariborom in Avstrijo. Območje okoli Maribora je bilo po mirovnem sporazumu zasedeno vse do narodnostne meje. Sledila je tudi preureditev šolskega sistema, saj so bili odpuščeni nemški učitelji, ki so bili obsojeni, ker so pripeljali otroke demonstrirat na trg ob obisku

---

³³ Prav tam, str. 52.

³⁴ Rudolf Maister: general in pesnik, str. 69-71.

³⁵ Sporazumno določena začasna meja dveh držav ali vojsk, navadno po sklenitvi premirja.

Pridobljeno na: <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/pravni/iskalnik?iztocnica=demarkac%C3%ADjska%20%C4%8D%C5%95ta#v>, 27. 5. 2020.

polkovnika Milesa³⁶ in ker so slovenskim otrokom v šolah pridigali o nemškem Mariboru.³⁷

Gospodarski položaj v Mariboru se je začel izboljševati, saj so se vrnilo različni obrtniki, trgovci in gostilničarji. 1. junija 1919 se je konstruiral mestni sosvet, ki je na prvi seji odločal o imenih mestnih ulic v Mariboru, o mestnem proračunu in davščini. Na seji 2. avgusta so bila sprejeta imena ulic. Slovensko bogoslužje se je začelo izvajati v slovenščini. 10. septembra 1919 je bila v Saint-Germainu podpisana mirovna pogodba. Maribor je bil z njo končno uradno slovensko mesto.³⁸

---

³⁶ Kot je bilo opisano v prejšnjem odstavku, po Rudolf Maister: general in pesnik, str. 69.

³⁷ Maribor – dogajanja in osebnosti, str. 59.

³⁸ Prav tam, str. 69.

4 MARIBOR V ČASU MED OBEMA SVETOVNIMA VOJNAMA

Družbene razmere so se po prvi svetovni vojni močno spremenile. Maribor je spadal v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. To je vplivalo na razvoj kulture in gospodarstva v Mariboru. Največja pridobitev je bila sprememba v sestavi prebivalstva. Leta 1921 je Maribor sestavljalo 73 % Slovencev in 22 % Nemcev. Nemško uradništvo se je izselilo iz Maribora in dlje kot sledimo popisom prebivalstva, več prebivalcev Maribora je slovenske narodnosti. V mesto so se priselili številni Primorci, Korošci in Kranjci. Na kulturnem in družbenem področju so mestu poseben pečat dali Primorci. Popis prebivalstva iz leta 1931, v katerem so poleg jezika upoštevali tudi narodnost, je pokazal, da je v mestu živelo 81 % Slovencev in 8 % Nemcev.³⁹

Tudi šole so bile slovenske, in sicer od leta 1919 dalje. Vendar pa vse to še niti približno ni pomenilo miru. Prebivalstvo Maribora je bilo med vojnama politično neenotno, razcepljeno na klerikalni in liberalni⁴⁰ tabor. Politične spremembe leta 1918 in kasneje so vodile Maribor v razvoj enega izmed pomembnejših evropskih mest.⁴¹

Leta 1919 je z delom pričelo Narodno gledališče, ki je prispevalo k razvoju kulture, prav tako pa se je mesto povežalo s tujino, saj so tujci radi prihajali na ogled različnih predstav v Maribor. Gledališče je kulturno ozaveščalo slovenstvo.⁴²

Priljubljena oblika zabave je bilo tudi obiskovanje kinematografov. V mestu so delovali: Grajski kino, Mestni kino, kino Union in Esplanade. V kinematografih so večinoma vrteli nemške filme, šele v 30-ih letih so pričeli predvajati tudi francoske filme, pred drugo svetovno vojno pa ruske. 30. avgusta 1930 so v Mariboru predvajali prvi zvočni film, 15. januarja 1932 je bila premiera prvega slovenskega celovečernega filma »V kraljestvu Zlatoroga«.⁴³

---

³⁹ Potočnik, D. Maribor med leti 1918–1941 (dalje Maribor med leti 1918–1941), str. 406.

⁴⁰ Klerikalni je bil verski tabor, liberalni pa usmerjen k napredku in tehnološkem razvoju.

⁴¹ Maribor med leti 1918-1941, str. 407.

⁴² Prav tam, str. 408.

⁴³ Prav tam, str. 409–410.

4.1 GOSPODARSTVO MED OBEMA SVETOVNIMA VOJNAMA

Po prvi svetovni vojni lahko v mestu Maribor zasledimo vzpon industrije in razvoj gospodarstva. K temu sta na začetku pripomogla konec prve svetovne vojne in tudi prevrat. Maribor ni več pripadal zavojevalcem s severa in začelo se je obdobje slovenizacije. Vse se je začelo s spremembo vodstva uprave. Nemški člani so bili razvezani dolžnosti in vrnili so se slovenski. Kmalu zatem so preimenovali ulice po narodnih herojih. Občina je izdala nove predpise, ki so nasprotovali ponemčevanju. Takoj zatem so se v mestu začeli različni nemiri. Na eni strani so bili Mariborčani-slovenski prebivalci, ki so se seveda strinjali s koncem nemške oblasti, na drugi strani pa so bili v Mariboru živeči prebivalci, ki so bili nemške narodnosti, ki se niso strinjali z razpadom monarhije in se niso želeli sprijazniti z zgodovinskim dejstvom, da je nastala nova država.⁴⁴

Za člane urada in obrtnike je bilo obvezno znanje slovenščine. Razne malenkosti so počasi kazale na slovenski obraz Maribora, tako je npr. policijski komisariat leta 1929 izdal odlok, po katerem so morali vsi obrtniki in gostinski delavci v Mariboru in okolici goste pozdravljati v slovenskem jeziku. Kljub temu pa Maribor še ni bil čisto slovenski. Čeprav so bile v Kraljevini Jugoslaviji šole, ulice in uradi poslovenjeni, pa so se še vedno uporabljala nemška imena ulic, krajev, gora in drugih geografskih pojmov. Pomemben razlog za to je bil nemški pritisk na socialno odvisne in nemštvu podrejene sloje prebivalstva. Slovenski delavci so bili z nemškimi lastniki prisiljeni govoriti nemško.⁴⁵

---

⁴⁴ Potočnik, D. Gospodarske razmere v Mariboru med svetovnima vojnama (dalje Gospodarske razmere v Mariboru), str. 141.

⁴⁵ Prav tam, str. 141.

Slika 6: Marburg an der Drau.⁴⁶

Na pismih je bil Maribor še vedno imenovan »Marburg an der Drau«. Nemški prebivalci Maribora, predvsem tisti, ki so bili lastniki industrijskih obratov, so izvajali pritisk na tiste sloje prebivalstva, ki so bili odvisni od njih. K slabim razmeram je pripomogla še velika revščina v mestu. Z gospodarsko krizo se je pojavila tudi brezposelnost.⁴⁷

Kljub gospodarski krizi in posledicam prve svetovne vojne si je Maribor v gospodarskem smislu hitro opomogel. Prve oblike gospodarstva takrat so bile kmetijstvo, obrt in trgovina. Če želimo opisati vzpon mariborske industrije, je vredno omeniti, kako se je le-ta dvignila iz pepela. Leta 1918, po koncu vojne, so bile razmere katastrofalne. Železniška delavnica in kurilnica sta že obstajali, vendar sta sedaj pripadali slovenskim obrtnikom in sta delali v manjšem obsegu. Delovati je nehala največja pivovarna, propadle so vse usnjarske delavnice razen ene, prav tako pa je skoraj v celoti zamrla lesna industrija. Maribor je izgubil vse gospodarske vezi z drugimi pomembnimi evropskimi mesti. Razlogov za to je bilo več, najpomembnejši je bil seveda kriza v gospodarstvu. Plač za delavce ni bilo, potrebe ljudi pa so se skrčile na najosnovnejše, in sicer na potrebo po hrani in domu. Zato je tudi razumljivo, da sta npr. lesna in usnjarska industrija po prvi svetovni vojni skoraj povsem zamrli. Maribor pa si

⁴⁶ Pridobljeno na <https://www.darabanth.com/en/major-auction/20/categories-Foreign-postcards/Slovenia~7081/Maribor-Marburg-an-der-Drau-Hauptplatz-Verlag-von-Heinrich-Krapek-main-square-with-the-shop-of-~11989318/>, 4. 2. 2020.

⁴⁷ Gospodarske razmere v Mariboru, str. 141.

je kljub vsem udarcem in posledicam prve svetovne vojne relativno hitro opomogel. K temu je v veliki meri pripomogla elektrifikacija mesta in izgradnja prve elektrarne Fala.⁴⁸

Tekstilna industrija je zaposlovala več kot 50% vsega delavstva v Mariboru in v tridesetih letih kar tretjino celotnega mariborskega prebivalstva. Pred letom 1914 ni bilo v Mariboru niti ene tekstilne tovarne, v naslednjih tridesetih letih pa jih je nastalo v Mariboru in okolici kar 20. Tekstilna industrija je zaposlovala tudi do 1.500 delavcev, kar je lep mejnik za povojni čas, sploh v tako majhnem mestu.⁴⁹ Omembe vredne so bile npr. tovarne *Hutter in drug*, *Predilnica in tkalnica, d. d.*, *prej Doctor in drug* ter tudi koncept tovarn mariborskega Juda Marka Rosnerja *Jugotekstil* in *Jugosvila*. V predilnici in tkalnici, d. d., prej Doctor in drug, lahko opazimo zelo hiter in vsestranski razvoj. Tovarna je začela obratovati leta 1922. Ustanovila sta jo češka industrialca Edvard Doctor in dr. Arnošt Zucker. Pomembna je bila zato, ker je imela pred 2. svet. vojno kar 500 tkalskih strojev, kar je bilo največ izmed vseh mariborskih tekstilnih tovarn. Letno so izdelali okoli 5 milijonov metrov blaga. Mnoge tovarne niso bile v lasti Slovencev in mnogi drugje živeči industrialci so videli Maribor kot priložnost ter začeli vlagati v tovarne.⁵⁰

Naslednja pomembna industrija je bila kovinska industrija, npr. delavnice državnih železnic, ki so bile druga najmodernejša in največja delavnica kovinske industrije v državi. Izdelovali so lokomotive, osebne in tovarne vagone. Zaposlovali so dobro polovico delavcev iz kovinske stroke.⁵¹

Po vojni se je razvila tudi kemijska industrija. Pomemben obrat se je nahajal v bližnjih⁵² Rušah, kjer je bila *Tvornica za dušik, d. d.* Delovanje je omogočila energija hidroelektrarne *Fala*, saj je bila *Tvornica dušika* v tistem času Falin največji porabnik. Proizvajala je dušik in druge pline, ki so bili potrebni za proizvodnjo umetnih gnojil. Zaposlovali so 400 delavcev, kar se zdi malo v primerjavi s tekstilnimi tovarnami, vendar je treba upoštevati, da tovarna ni bila v samem Mariboru, temveč v Rušah. Zelo pomembna je bila tudi mariborska tovarna *Zlatorog*, ki je proizvajala milo, zobno pasto,

---

⁴⁸ Prav tam, str. 143.

⁴⁹ Majhnem v primerjavi z celotno Evropo.

⁵⁰ Gospodarske razmere v Mariboru, str. 144–145.

⁵¹ Prav tam, str. 145–146.

⁵² Bližnjih glede na Maribor.

sodo, kreme za kožo itd. Tovarna je bila največja in najmodernejša kemijska tovarna v Sloveniji.⁵³

Slika 7: Tovarna Zlatorog.⁵⁴

Naslednja panoga je gradbena industrija. Pod ta pojem spadajo vsa gradbena podjetja, opekarne, cementarne in podjetja lesne gradbene stroke. Največja opekarna je bila *Opekarna Košaki*, največja tovarna cementa in podobnih izdelkov pa *Tovarna cementnih izdelkov Obnova*. Pomembni gradbeni podjetji sta bili *Šlajmer in Jelenec* ter *Rudolf Kiffmann in Ubald Nassimbeni*. Podjetji sta bili pomembni za izgradnjo večjih stanovanj in tudi tovarn, kar je bilo zelo pomembno zaradi množičnega priseljevanja ljudi v Maribor. Delavci omenjenih tovarn so tlakovali ulice in ceste ter regulirali reke, ki so bile so izrednega pomena. Po 1. svetovni vojni je v Mariboru primanjkovalo stanovanj in v medvojnem času je bilo zgrajenih kar 200 hiš z več tisoč stanovanji. Maribor torej ni bil obetaven le zaradi delovnih mest, ampak tudi zaradi stanovanjskih možnosti. Najpomembnejši stanovanjski blok, Hutterjev blok, je bil zgrajen v središču mesta in je imel kar 144 stanovanj.

Torej lahko v povojnem času govorimo o širjenju Maribora v geografskem smislu. H gradnji hiš je prispevala tudi mestna hiša, ki je financirala izgradnjo stanovanjskih hiš v Smetanovi ulici in Vrtni ulici, okoli 150 hiš z vrtovi v Magdalenskem naselju, stanovanja na Jadranski in Delavski ulici in še veliko več. Prav tako sta bili Dravska

⁵³ Gospodarske razmere v Mariboru, str. 146–147.

⁵⁴ Pridobljeno na <http://industrijskapespot.si/tovarna-zlatorog-maribor---opis.html>, 4. 2. 2020.

vojašnica in vojašnica v Jezdarski ulici preurejeni v stanovanjski poslopji. Postavljene so bile tudi mnoge javne stavbe, na primer glavna carinarnica v Melju in poslopje carinske pošte.⁵⁵

Mariborski grad je bil preurejen v muzej, zgrajeni sta bili tudi 2. Dekliška šola in 2. Deška šola v Magdalenskem okraju. Večina mestnih cest je bila tlakovanih, urejen je bil tudi kanalizacijski sistem. Maribor je počasi postajal moderno evropsko mesto. Lesna industrija je bila stalnica zaradi lege Maribora-torej bližine mnogih gozdov. Na Dravi je bilo več žag. V Mariboru je bila v tridesetih letih omembe vredna *Mariborska lesna industrija J. Domicelj, Nassimbenijeva ter Kiffmannova žaga*. V okolici Maribora je bilo moč v preteklosti najti tudi obrate delavnic pohištva, kot je na primer Tovarna stolov *Lirzer*. Največ obratov delavnic pohištva se je nahajalo na Pobrežju.⁵⁶

Prevrat je slabo vplival na razvoj usnjarske in čevljarke industrije. Velika podjetja so se spremenila v manjše obrate, edina tovarna te panoge, ki se je med obema vojnoma razširila, je bila tovarna usnja *Freund* v Melju. Največja tovarna čevljev se je imenovala *Karo*. Podobna usoda je doletela živilsko industrijo. Večina mlinov je že po 1. svetovni vojni propadla. Tisti, ki so ostali, so služili le vojaški dobavi. Malo večji obseg je imela mesna industrija. Omeniti velja podjetja *Anton Tavčar, Wogerer in Crippa*. Čokolado je izdelovala tovarna *Mirim*. V Mariboru pa je bilo še več manjših obratov, predvsem pridelovalcev konzerv, sokov in piva. V Melju se je nahajala tudi pomembna tovarna pecilnega praška *Dr. Oetker, d. d.*, znamko poznamo še danes.⁵⁷

Slika 8: Škatlica Dr. Oetkerja, proizvedena v Mariboru.⁵⁸

⁵⁵ Gospodarske razmere v Mariboru, str. 147–148.

⁵⁶ Gospodarske razmere v Mariboru, str. 148.

⁵⁷ Prav tam, str. 148–149.

⁵⁸ Pridobljeno na <https://museu.ms/collection/object/253290/dr-oetker?pUnitId=30>, 4. 2. 2020.

V obdobju med vojnama se je razvila še ena zelo pomembna panoga, in sicer turizem. Leta 1926 je bila ustanovljena Tujskoprometna zveza. Mariboru je v tistem času manjkalo predvsem hotelov in večjih restavracij. Leta 1928 je bil ustanovljen prvi sodobni hotel v Mariboru, in sicer *Mariborski dvor*. Kasneje je bil moderniziran še Hotel *Orel*. Pomemben dejavnik pri razvoju turizma je bil znani Mariborski otok. Otvoritev je bila 15. junija 1930. Maribor je bil torej znan tudi po bazenu, ki obratuje še danes. Seveda je treba omeniti še Pohorje, ki je bilo že v tistem času polno planinskih koč in domov.⁵⁹

Slika 9: Mariborski otok.⁶⁰

Mariborski teden je še en dokaz o prehodu Maribora v industrijsko in gospodarsko pomembno mesto. Organiziran je bil v letih od 1932 do 1939. Župan, ki je prvi dovolil organizacijo omenjenega dogodka, je bil Franjo Lipold. Različne organizacije iz vrst gospodarstva, športa, turizma in kulture so se zbrale na določen teden v letu in ponujale različne dejavnosti, npr. razstave izdelkov, gledališke predstave, konjske dirke, gozdarske razstave in razstave živali. Glavni namen dogodkov je bil poživiti mariborsko gospodarsko podobo. Vsako leto je bil teden bolj razširjen in obsežen, vsako leto je postal bolj znan in priljubljen. Udeležilo se ga je vedno več ljudi, kar je pomenilo tudi veliko več dejavnosti.⁶¹

⁵⁹ Gospodarske razmere v Mariboru, str. 152–153.

⁶⁰ Pridobljeno na <https://siol.net/trendi/potovanja/mariborsko-kopalisce-ki-je-veljalo-za-enea-od-najlepsih-in-najmodernejsih-foto-473271>, 4. 2. 2020.

⁶¹ Gospodarske razmere v Mariboru, str. 153.

Slika 10: Podoba Mariborskega tedna iz leta 1938.⁶²

Kljub temu da se je Maribor počasi moderniziral in razvijal, pa je potrebno omeniti tudi gospodarsko krizo, ki je med vojnama divjala v Mariboru. Glede na število nezaposlenih je bila kriza največja leta 1930. Pisec za mariborski večernik *Jutro* je zapisal: »V prostorih socialnega urada na Rotovškem trgu se preliva skozi vse leto dan na dan sama revščina. Same žalostne prošnje, obupno moledovanje lačnih, bosih in golih se sliši od jutra do večera. Skozi vse leto trkajo na vrata socialnega urada tisoči brezposelnih, ki prosijo dela in pomoči, trkajo onemogli starčki in starke, ki prosijo hrane in obleke, trkajo nedolžni otroci, proseč milosti zase in uboge starše, trkajo zavržene žene in prosijo pomoči ...«⁶³

Mestna občina je leta 1920 za socialno skrbstvo namenila 253.235 dinarjev, leta 1935 pa kar 2.671.155 dinarjev. Že ta podatek nam pove, da se je položaj skozi leta močno slabšal, glede na to, da se je ta vrednost tako spremenila. Mestna občina je štiri leta pred začetkom 2. svetovne vojne začela graditi zasilna stanovanja, delovale so tudi ljudske kuhinje. Velik del mestne industrije je bil zgrajen s tujim kapitalom, predvsem z nemškim. Večina tovarn je bila v lasti tujcev. Nemško prebivalstvo je imelo velik vpliv na mestno gospodarstvo, in sicer je leta 1941 kar 42 % kapitala, tik pred okupacijo Jugoslavije, pripadalo nemškim in avstrijskim obratom (Avstrija je po anšlusu leta 1938 spadala k Nemčiji). Posledica tega je bila, da se je v Mariboru ponovno širila nemška

⁶² Pridobljeno na <http://galerija.industrijskapespot.si/index.php/Glavna-elezni-ka-postaja/elezni-ka-postaja---fotogalerija/Mariborski-teden-1938-VIR-UKM>, 4. 2. 2020.

⁶³ Gospodarske razmere v Mariboru, str. 153–154.

kultura. Gospodarska kriza je torej slabo vplivala na Slovence v Mariboru in dobro na ponovno idejo o nemškem Mariboru. Mesto je bilo pred drugo svetovno vojno ponovno razdeljeno na dva tabora. Na eni strani je bilo nemško prebivalstvo, ki je želelo širiti običaje in nemški jezik na Štajerskem, na drugi strani pa je bilo Slovensko prebivalstvo in uporniška društva, ki so želela Nemcem onemogočiti prevlado. To je bil na primer Češki klub, ki je želel privabiti češke podjetnike in zmanjšati nemški vpliv v mestu.⁶⁴

V zgodnjih štiridesetih letih je bilo na območju Štajerske 144 industrijskih podjetij nemških in le 131 slovenskih. Nemški industrialci so slabo situacijo Slovencev še poglobili. Medtem ko je večina slovenskega prebivalstva v Mariboru trpela revščino, so nemški industrialci darovali večkrat po 100.000 dinarjev in več za nemške visokošolce. Podpirali so tudi nemška športna in kulturna društva, ki so delovala v Mariboru. Le manjša podjetja so bila slovenska. Mestna občina, upravne oblasti in razna društva so si prizadevala omejiti nemški vpliv kapitala v mestu. Proti Nemcem je bila izvajana močna propaganda, predvsem pa so si društva, kot na primer Češki klub, želela privabiti tuje podjetnike iz drugih evropskih držav. V tem obdobju je bilo na Štajerskem od skupno 53.671 hektarjev zemlje kar 21.146 hektarjev zemlje v nemški lasti. Veleposestniki so kupovali slovenska ozemlja in naseljevali majhne nemške kolonije.⁶⁵

---

⁶⁴ Prav tam, str. 155–156.

⁶⁵ Prav tam, str. 155–156.

5 DRUGA SVETOVNA VOJNA

Nemci so v obdobju med prvo in drugo svetovno vojno množično naseljevali slovensko ozemlje. Z vzponom diktature v Nemčiji so bili nemški prebivalci organizirani v Švabsko-nemško kulturno zvezo. Temeljila je na nacionalističnih gibanjih in med leti 1939 in 1941 se je po Štajerski širila močna fašistična propaganda, ki je temeljila na ideji o širjenju nemškega ozemlja in s tem pridobitvi Maribora. V mestu so odmevala nesoglasja med slovenskim in nemškim prebivalstvom. Druga svetovna vojna se je začela 1. septembra 1939, ko so nemške sile izvedle pohod na Poljsko. Do leta 1941 je Nemčija zavzela še Dansko, Norveško, Luksemburg, Belgijo, Nizozemsko in Francijo. Ker je doživela prvi vojni neuspeh v operaciji Morski lev pri napadu na Veliko Britanijo, se je Hitler odločil napasti Sovjetsko zvezo. Pred napadom si je želel zagotoviti popolno oblast na Balkanskem polotoku.⁶⁶

25. marca 1941 je Jugoslavija prisilno pristopila k paktu sil osi. To je bilo veliko razočaranje za Nemce v Mariboru, saj so upali, da se bo Maribor priključil Nemčiji, tako pa sta ob trojnem paktu sil osi Nemčija in Italija zagotovili nedotakljivost Jugoslovanskih mej. Nemško prebivalstvo na slovenskem ozemlju je odgovorilo z množičnimi demonstracijami, ki so se začele že 26. marca. Niso dolgo trajale, saj je bilo slovensko ljudstvo navdušeno nad položajem. Mislili so, da bodo lahko mirno in brez večjih izgub preživeli vojno. 27. marca so demonstracije izvedle različne slovenske politične stranke. V sprevodu so vzklikali antifašistična gesla, predvsem pa je bil namen poudariti, da Maribor in Štajerska ne pripadata Nemčiji.

27. marca 1941 je kralj Peter II. prevzel oblast v Jugoslaviji. Časopisi so poročali o združitvi vseh Jugoslovancev in Peter II. je izdal poziv: »Mariborčani! Razobesite zastave in se v srcih in duhu zberite okoli mladega vladarja kot neomahljiva in večna severna straža močne, svobodne in neokrnjene Jugoslavije!«⁶⁷

27. marca 1941 je Adolf Hitler podal smernice za napad na Jugoslavijo, s čimer je prekršil določila o nedotakljivosti jugoslovanskih mej, ki so bila določena ob prisilnem podpisu trojnega pakta. 1. aprila so prenehale delovati vse mariborske šole, kmalu

---

66 Urška Balažič, Vsakdanje življenje v mestu Maribor med letoma 1941 in 1945 v luči Marburger Zeitung (dalje Vsakdanje življenje v mestu), str. 13.

67 Prav tam, str. 15–19.

zatem pa še gledališča, knjižnice in druge javne ustanove. Vpoklicani so bili tudi jugoslovanski rezervisti. Kmalu se je zgodilo napovedano. 6. aprila 1941 je bila Jugoslavija napadena.⁶⁸

Jugoslavija je napadena

Varnostni ukrepi naše vojske – Prvi boji na meji

MARIBOR, 6. aprila. ZPV. Naše vojne oblasti so takoj podvzele vse potrebne varnostne ukrepe. Pognale so v zrak šentiljski predor in uničile cestne prehode. Nemška letala so večkrat preletela Maribor, vendar bombardiranja pri nas še ni bilo.

Beograd bombardiran

BEOGRAD, 6. aprila. AA. Iz Beograda službeno poročajo, da so tuja letala priletela nad prestolnico in jo bombardirala.

LONDON, 6. aprila. Reuter. Nemške čete so davi ob 7. uri naskočile jugoslovansko mejo in jo deloma že prekoračile. Vneli so se prvi boji.

Slika 11: Naslovnica časopisa Večernik na dan napada na Jugoslavijo.⁶⁹

Najbolj je bil bombardiran Beograd, trgovske poti so bile povsem uničene. Čez Maribor je letelo mnogo izvidniških letal, a tisti dan bombardiranja še ni bilo. Je pa zato 6. aprila, ob 5. uri, nemška 2. armada napadla jugoslovansko 7. armado. Ena izmed glavnih smeri, skozi katero je prodiral okupator, je bila Maribor. Nemci so želeli že na isti dan zavzeti Maribor, a so načrt opustili, saj so se bali prevelike izgube vojakov. Že tri dni pozneje so bile jugoslovanske enote prisiljene k umiku, pri čemer so porušile večino mostov, ki so povezovali levi in desni breg Maribora, zato so morale nekatere enote, ki so bežale, plavati v zaklon.

⁶⁸ Prav tam, str. 24–25.

⁶⁹ Mariborski večernik Jutra, 6. 4. 1941, letnik 15, številka 78a, Pridobljeno na <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-9KLG2AKG>, 4. 2. 2020.

Slika 12: Porušen Glavni most.⁷⁰

8. aprila je bil Maribor okupiran. Že 11. aprila je padla vsa obramba Slovenije, posamezne manjše divizije so se razbežale na jug. Seveda se je položaj v Mariboru močno spremenil. Življenje ljudi je postalo povsem drugačno kot še teden dni prej. 7. aprila je Maribor obiskal Hans Baron, pokrajinski vodja Dravske banovine. Srečal se je z mariborskim podžupanom Franjem Žebotom. Eno izmed njegovih sporočil je bilo, da bo za vsakega ubitega Nemca v Mariboru ubitih deset Slovencev, kar je bil eden izmed prvih znakov o trdi roki, s katero so Nemci vse do konca vojne vladali v Mariboru. Po Mariboru so bile izobešene nacistične zastave, preostali jugoslovanski vojaki so bili razoroženi. Slovenci so seveda na vse načine poskušali pobegniti, a je le redkim uspelo. Maribor se je hitro spremenil v nemško mesto.⁷¹

Slika 13: Prihod nemških enot v Maribor.⁷²

⁷⁰ Pridobljeno na <http://www.plinarna-maribor.si/140let.cp2?page=13>, 4. 2. 2020.

⁷¹ Vsakdanje življenje v mestu, str. 26–27.

⁷² Pridobljeno na <https://fototekamnzs.com/2016/04/06/75-let-od-bombardiranja-beograda-in-aprilske-vojne-1941/prihod-nemskih-oddelkov-v-maribor-8-4-1941/>, 4. 2. 2020.

Slika 14: Nacistična zastava na mestnem glavarstvu.⁷³

Poleg zastav so bile izobešene Hitlerjeve slike, po ulicah so se spet ponosno sprehajali Nemci. V Mariboru je bila organizirana Švabsko-nemška kulturna zveza in njeni pripadniki so okupacijo poimenovali »osvoboditev izpod srbskega jarma«. Nemci so prevzeli vodilne vloge v gospodarstvu in politiki ter tako imeli popoln nadzor nad mestom.

20. aprila 1941 je takratni vrhovni vodja Nemčije praznoval svoj 52. rojstni dan. Po vseh večjih nemških in okupiranih mestih so praznovali in tako je bilo tudi v Mariboru. Na današnjem Trgu svobode je bila velika slovesnost in vsi meščani so morali vzklikati.⁷⁴

Še večja čast pa je mariborske Nemce doletela nekaj dni kasneje, 26. aprila. Adolf Hitler je obiskal Maribor, da bi se prepričal o tem, da je mesto pod popolnim nadzorom. Vse v mestu je moralo biti tisti dan perfektno. Gestapovci⁷⁵ so ure pred prihodom pregledovali izložbe trgovin ter ulice in vse je moralo izgledati, kot da je Maribor že od nekdaj nemško mesto. Hitler si je najprej ogledal porušeni železniški most, zatem pa še porušeni Državni, danes Stari ali Glavni most. Kot sem že omenil, je bila večina mostov porušeni ob begu Jugoslovanske vojske pred nemško vojsko v začetku aprila. Nato se je Hitler z Glavnega trga odpeljal še na Slomškov trg in do mestnega gradu,

⁷³ Pridobljeno na <http://znaci.net/fotogalerija/fg/25.htm>, 4. 2. 2020.

⁷⁴ Vsakdanje življenje v mestu, str. 30.

⁷⁵ Pripadniki politične policije nacistične Nemčije, pridobljeno na <https://www.britannica.com/topic/Gestapo>, 1.6.2020

kjer je danes Pokrajinski muzej. Največ ljudi je bilo prav pri gradu. Takrat se je res zdelo, da je Maribor izgubljen. Ljudje so vzklikali nacistične pozdrave, več kot 7.000 prebivalcev Maribora, nemškega rodu, pa je kočno dobilo željen cilj - nemški Maribor.⁷⁶

Slika 15: Vrhovni vodja Tretjega rajha Adolf Hitler na sprehodu po Mariboru.⁷⁷

Kljub temu da je bil Hitlerjev obisk popolno zmago slavje za Nemce v Mariboru in da se je zdelo, da je mesto izgubljeno, pa se je kmalu po njegovem odhodu izkazalo, da so v mestu kljub pobeglim Slovincem še vedno ljudje, ki so se pripravljali boriti za svobodo mesta. 29. aprila so pripadniki komunistične stranke in ostali mladi Slovenci v Mariboru sabotirali dva nemška avtomobila. Zjutraj so zastražili ulice okoli današnjega Volkmerjevega prehoda, kjer sta se nahajala nemška avtomobila. Med mladimi so bili predvsem dijaki, glavni so bili Bojan Ilich, po katerem se danes imenuje osnovna šola v Mariboru, Avgust Greif in Ljubo Tarkuš. Avtomobila so razstrelili. Seveda to ni pomenilo ključne škode za Nemce, dogodek je imel pomen ne v materialni škodi, ampak v sporočilu, da se ljudstvo ne bo predalo. Še isti dan so odgovorni polovili več kot 60 mladeničev, ki so se jim zdeli sumljivi za storjen dogodek. Večino so brutalno pretepli, nekaj so jih tudi ubili. Eden izmed razlogov za to akcijo je bil tudi dogodek 27. aprila 1941. V Ljubljani so se zbrali pomembni slovenski narodni

---

⁷⁶ Vsakdanje življenje v mestu, str. 30–32.

⁷⁷ Pridobljeno na <https://maribor24.si/lokalno/hitlerja-med-postankom-v-mariboru-sprejeli-z-navdusenjem>, 4. 2. 2020.

osvoboditelji in ustanovili Osvobodilno fronto (OF), s katero so bili vsi Slovenci pozvani k aktivnemu in pasivnemu uporju proti okupatorju.⁷⁸

Še pred prihodom nemških vojakov je bila večina mostov razstreljenih, kar je pomenilo težave pri oskrbi z vodo in živili. Ljudje so se pripravili na racionalizacijo.⁷⁹ Kot vir vode so uporabljali tudi dravsko vodo, ki so jo prekuhávali za kuhanje in umivanje. Maribor je imel srečo, da so tu živeli nemški prebivalci, saj ga okupator ni želel izstradati, temveč ga je želel spremeniti v razvito nemško mesto. Po prihodu Nemcev se je za nekaj časa izboljšalo življenje prebivalcev, ker je bilo poskrbljeno za večino osnovnih potrebščin. Oblast se je trudila pokazati v čim boljši luči in verjetno se je našlo tudi mnogo slovenskih prebivalcev, ki so videli v okupaciji veliko dobrega. Za pešce so popravili železniški most in to že dan po prihodu Nemške vojske. Ob prihodu vojakov se je zaprla večina trgovin in obrtnih delavnic, po spremembi oblasti pa je mestni magistrat izdal ukaz, da morajo vse trgovine in ostali obrati spet začeti delovati nemoteno in brez povišanja cen. Mesto naj bi spet zaživeló, saj je bilo načrtovano, da se bo v Maribor preselilo veliko število vojakov, učiteljev in ostalega prebivalstva. Zato so bili vsak dan izdani različni ukazi o delovanju obrtnikov. Vzpostavljeni sta bili tudi gasilska in reševalna služba.⁸⁰

Izdan je bil ukaz o spremembi ure na nemški čas. Od 10. aprila dalje so bili po mestu izobešeni plakati, ki so zahtevali spremembo slovenskih imen v nemška. Nemška vojska je v časopisih pozivala prostovoljce, ki so se bili pripravljene pridružiti vojski. V časopisih so se pojavili tudi razni drugi oglasi za delovna mesta, ki so jih na novo priseljeni ljudje potrebovali. Mestna hiša je celo izdala obvestilo, da če kdo od meščanov potrebuje Nemško zastavo, naj se zglati v mestni hiši, da jo potem lahko doma izobesi. Spet so se razvile tudi različne kulturne dejavnosti, ki so bile ob začetku vojne ukinjene. Mestno gledališče, kino in različne pevske dvorane so bile ponovno odprte in slavni pevci iz večjih mest so večkrat nastopali tudi v Mariboru. Brezposelnost se je zmanjšala, tudi revni so dobili delo, saj se je mesto hitro širilo in je bil vsak par rok dobrodošel. Valuta je bila spremenjena v nemško marko.⁸¹

---

⁷⁸ Vsakdanje življenje v mestu, str. 31–32.

⁷⁹ Omejitve količine živil, ki je bila na prodaj (Razpotnik, J., Raziskujem preteklost 9., str. 42.)

⁸⁰ Vsakdanje življenje v mestu, str. 34–42.

⁸¹ Prav tam, str. 42–43.

Prebivalstvo v Mariboru leta 1941 lahko delimo v tri skupine: nemški del prebivalstva, ki je že dolga leta pred vojno, nekateri celo že od prevrata leta 1919, hrepenel po nemškem Mariboru; slovenski del prebivalstva, kamor so večinoma spadali trgovci, obrtniki, kmetje. Ti ljudje so najbrž želeli zgolj preživeti vojno brez večjih izgub, četudi je bila cena visoka. To niso bili le Slovenci, temveč tudi ostali Jugoslovani in Judje, ki so se predvsem skrivali. V Mariboru so Jude večkrat iskali. Pred vojno so tukaj živeli bogato in vplivno življenje, po prihodu Nemcev pa je bila njihova usoda zapečatenata zaradi enega izmed načel nacizma - antisemitizma.⁸² Nekateri so zbežali predvsem v Ameriko ali pa v druge države. To so bili le redki bogatejši prebivalci. Ostali so bili odpeljani v taborišča ali pa takoj ustreljeni. Tretji del prebivalstva so bili člani OF in ostali, ki so se bili pripravljene boriti za svobodo. Večina teh ljudi je bila odpeljana v taborišča. Bojan Ilich, kriv za prej omenjeno sabotažo 29. aprila, je bil deportiran in je umrl v taborišču Dachau. Ostali so bili likvidirani ali pa pretepeni.⁸³

14. aprila je Hitler za vodstvo v Mariboru določil enote stranke NSDAP⁸⁴ in državne namestnike. Od Hitlerja so dobivali navodila, po katerih so morali voditi Maribor v nemškem slogu. Sledilo je žalostno obdobje ponemčevanja.⁸⁵ Hitler je Maribor določil za mesto nemške uprave v Spodnji Štajerski. Slovence so izganjali iz mesta in celotne Spodnje Štajerske, iz dneva v dan jih je bilo manj, saj je Hitler menil, da nemško ljudstvo potrebuje več prostora. Okupator je na silo naseljeval Nemce v mesto, da se več sploh ne bi videlo, da je bil Maribor kdaj slovenski. Največ ljudi je bilo izgnanih v Srbijo. Vso oblast v mestu je imela civilna uprava. Vse ustanove, kot so bile šole, pošta, sodišče, različni uradi, so delovale izključno pod budnim očesom vodje civilnega urada, Siegfrieda Uiberreitherja. Slovenci več niso smeli opravljati svojih del v javnih ustanovah, zamenjani so bili z izkušenimi nacionalisti iz stranke NSDAP. Izvajali so močno propagando predvsem v šolah, kjer so otroke učili o vseh dobrih platih življenja v Tretjem rajhu in da so lahko hvaležni, da so bili rešeni »srbske tiranije«. Povsod se je govorilo in učilo le nemško. Nemci so se kljub vsemu še vedno pritoževali, da slovenski prebivalci govorijo pomanjkljivo nemščino in veliko ljudi je bilo odpuščenih zaradi neznanja nemškega jezika. 10. maja 1941 je bila ustanovljena Štajerska

---

⁸² Na začetku protijudovsko razpoloženje, ki je preraslo v splošno sovraštvo do Judov, Razpotnik, J., Raziskujem preteklost 9., str. 43.

⁸³ Vsakdanje življenje v mestu, str. 45.

⁸⁴ Nacionalsocialistična delavska stranka, Razpotnik, J., Raziskujem preteklost 9., str. 27.

⁸⁵ Šiljenje nemških običajev in kulture ter preganjanje slovenskih običajev in kulture na vseh področjih javnega življenja.

domovinska zveza, edina politična organizacija, ki je bila v tistem času v Mariboru dovoljena.⁸⁶

Slika 16: Slovenci, ki so bili člani ŠDZ, so nosili takšno značko zelene barve. Nemci so imeli rdečo.⁸⁷

Bila je podrejena NSDAP. V naslednjih tednih so potekale prijave in vsi polnoletni prebivalci, ki so prestali določene preglede, so morali postati njeni člani. Prijavo so močno propagirali, letaki so oznanjali, kje se lahko ljudje prijavijo. Glavna stvar, ki so jo morali člani izpolniti za vstop, je bil rasni pregled. V maju in juniju je bilo v Mariboru pregledanih več kot 40.000 oseb. Vsaki osebi je bil določen rasni status. Ocene so bile štiri. Najbolj »sprejemljiva« rasa je bila »čista nordijska«, najmanj pa tako imenovana »vzhodna mešanica«.⁸⁸

Iz vseh razmer lahko razberemo, da je bil položaj Slovencev v Mariboru zelo težak. Najbolj je to razvidno iz izjave, ki jo je izrekel eden izmed vodij organizacije Nemška mladina, Stendl: »Dejstvo je, da je 95 % spodnještajerskega prebivalstva zvestega firerju in rajhu, ostali pa z malenkostnimi izjemami mirno sodelujejo.« V Štajerski domovinski zvezi so ljudi učili o dobrih plateh nacizma in izvajali močno propagando, ki je temeljila na antisemitizmu, rasizmu in nacionalizmu.⁸⁹ Okupator je želel Spodnjo Štajersko »etnično očistiti« in poseliti čisto arijsko raso nemškega naroda. Ker so želeli

⁸⁶ Vsakdanje življenje v mestu, str. 46–52.

⁸⁷ Pridobljeno na <https://www.bolha.com/militarije-vojni-spominki/stajerska-domovinska-zveza-oglas-387056>, 4. 2. 2020.

⁸⁸ Vsakdanje življenje v mestu, str. 52–55.

⁸⁹ Antisemitizem sem razložil že prej. Rasizem je »ravanje, ki temelji na rasnem razlikovanju«, pridobljeno po <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=rasizem>, 1.6.2020, nacionalizem pa je »prepričanje o večvrednosti lastnega naroda«, pridobljeno po <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=nacionalizem>, 1.6.2020

najprej »pripraviti teren«, so iz Maribora odstranili vse, kar je bilo slovenskega. Poleg tega, da so učili ljudi in spreminjali zgodovinska dejstva, so razpustili vsa športna, kulturna, politična in druga društva, ki so imela kakršno koli povezavo s slovenskim narodom.⁹⁰

Naslednji korak je bil odstranitev slovenskih imen, napisov, ulic. 4. junija 1943 je Uiberreither predpisal novi pravilnik o uporabi nemških imen. Veliko škodo so doživele tudi knjižnice. Mariborska študijska knjižnica, ki je bila v tistem času največja in najpomembnejša v mestu, je imela pred vojno 40.000 knjig, aprila leta 1941 pa še samo okoli 3.400 knjig. Gradili so nove knjižnice, ki so imele na voljo le nemško literaturo. Njihov namen je bil omogočiti vsem ljudem spoznavanje nemške kulture. V obdobju 2. svetovne vojne je bilo na Štajerskem uničenih okoli milijon knjig. Podobno se je spremenila tudi kulturna podoba mesta. Vsi slovenski gledališki igralci, pevci in drugi kulturniki so bili odpuščeni iz javnih ustanov in nadomeščeni z nemškimi. Jeseni leta 1941 je začelo obratovati tudi Nemško gledališče. Velik pomen za okupatorja so imeli tudi kinematografi, saj so bili odlična možnost za širjenje propagande. Večina igralcev je bila izgnanih v taborišča. Najbližje je bilo v Mariboru, in sicer v Melju, kjer so Nemci vojašnico spremenili v delovno taborišče. Tam so zadrževali tudi slovenske duhovnike, študente in vse, ki bi lahko ogrozili njihovo prevlado v Mariboru.⁹¹

Slovence so prisilno izseljevali na jug. Mnogi so pobegnili naprej v Ljubljano, kasneje pa tudi v Srbijo in Grčijo. Izseljevanje je potekalo v več valovih, in sicer so bile najprej opravljene različne aretacije. Glede na rojstne podatke so ljudi najprej lovili in jih potem pošiljali v Srbijo, na Hrvaško in v Bosno. Medtem ko so bili Slovenci v Srbiji toplo sprejeti, pa so bili na Hrvaškem in v Bosni osovraženi. Med 11. in 26. julijem, med drugim valom izseljevanja, je bilo izgnanih 2.462 ljudi. Kasneje so jih preseljevali kar naravnost v taborišča, tudi če niso nič zakrivili. Izseljevanje je bilo grozljivo. Pred hišo se je ustavil kamion, vojaki so ukazali, da ima družina pol ure časa, da spakira najnujnejše stvari in potem so se odpeljali neznano kam. Večina se nikoli ni vrnila.⁹²

Vojna je bilo strašno obdobje ne samo za vojake, temveč tudi za navadne ljudi, ki po več noči niso zatisnili očesa. Prvo pravo upanje so Slovenci doživeli poleti leta 1941,

---

⁹⁰ Vsakdanje življenje v mestu, str. 58.

⁹¹ Prav tam, str. 59–66.

⁹² Prav tam, str. 67–70.

ko je Nemčija začela vojno s Sovjetsko zvezo. Kljub vsem nemškim prizadevanjem za spremembe se v Mariboru slovenski duh ni in ni želel izgubiti in vsem prepovedim navkljub se je še vedno govorilo slovensko. Kadar je kdo ugovarjal vojakom ali pa ni želel govoriti nemško, je bil takoj odpeljan in kaznovan.⁹³

Slika 17: Moskva izdala Evropo, članek z dne 23. 6. 1941, dan po napadu na Sovjetsko zvezo.⁹⁴

Vojna povsem spremeni ljudi. Nekateri nekdanji prijatelji, sosedje in znanci so zaradi strahu pred okupatorjem in želje po lastni varnosti začeli izdajati informacije o tem, kdo bi lahko bil nevaren in kdo načrtuje kakšno akcijo v smeri narodne osvoboditve. Gestapovska mreža v Mariboru je bila zelo močna, kar dokazujejo vse informacije o takratnih prebivalcih. Ljudi je bilo na smrt strah. Kdor je bil aretiran, je imel malo možnosti, da se izvleče brez večje kazni, saj je Gestapo vedel prav vse podrobnosti o vsakemu pomembnejšemu meščanu.⁹⁵

⁹³ Marburger Zeitung, 23. 6. 1941, letnik 81, številka 145, str. 1. Pridobljeno na <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-EGIVSFVS>, 10. 2. 2020.

⁹⁴ Prav tam.

⁹⁵ Vsakdanje življenje v mestu, str. 76–79.

5.1 GOSPODARSKE RAZMERE IN OBRATI MED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Opisal sem že predvojne gospodarske razmere v Mariboru, ki pa so se z okupacijo spremenile. Okupatorji so želeli vključiti Maribor in Štajersko v t. i. nacistični gospodarski red. Temeljal naj bi na razvoju mestnega gospodarstva, ki bi omogočilo predvsem Mariboru hiter gospodarski razvoj.⁹⁶ Večina slovenskih obratov je bila zaprta že prej ob okupaciji. Večina industrije je bila le vojaške, saj so Nemci pričakovano potrebovali veliko sredstev na vseh bojiščih. Na Teznu je stalo več tovarn z letalskimi deli. Ob prihodu so Nemci propagirali, da se bo Maribor razvil v sodobno mesto, ki se bo lahko kosalo z ostalimi večjimi evropskimi mesti, kar seveda ni bilo res. Plače so bile nizke in delovni pogoji neustrezni. Večina obrti sploh ni več delovala, v trgovinah so bile le najosnovnejše stvari. Ker je bila vojna totalna⁹⁷, so uvedli tudi racionalizacijo⁹⁸, v mestu je kljub vsemu vladalo stradanje.⁹⁹

Leta 1942 je bilo jasno, da Nemci svojih obljub ne bodo izpolnili. Izgovarjali so se na prejšnjo oblast. Proti koncu leta 1942 pa so Nemci kljub slabim razmeram obljubili, da se bo vse izboljšalo. Razlog za to je bila tesna povezava z Neodvisno državo Hrvaško in Italijo, ki bi naj okupirani Štajerski pomagali pri razvoju. Položaj se je kmalu izboljšal, ko so Nemci uvedli svoj davčni sistem. Prav tako je šef civilne uprave prepovedal zvišanje cen, s čimer se je vsaj malo prikupil ljudstvu. Ne glede na cene pa je bilo stanje tovarn precej kritično. Najbolj je trpela tekstilna industrija. Po letu 1943 je bilo okoli 1.000 tekstilnih delavcev premeščenih v Tovarno letalskih motorjev Tezno.¹⁰⁰

In ker je bila vojna totalna, ni bil namen industrije pridobivati sredstva za meščane, temveč kar se da prispevati k rasti nemškega rajha na bojiščih. Mesto je trpelo veliko pomanjkanje osnovnih živil, zaradi mobilizacije je tako kot drugod močno primanjkovalo moške delovne sile. 19. marca 1945 je Hitler ukazal uničiti vse gospodarske obrate na Štajerskem in v Nemčijo pripeljati uporabno opremo. To se na

---

⁹⁶ Seveda za korist okupatorja.

⁹⁷ Država vse svoje vire usmeri v vojno.

⁹⁸ Omejitve količine živil, ki je bila na prodaj, Razpotnik, J., Raziskujem preteklost 9., str. 42.

⁹⁹ Vsakdanje življenje v mestu, str. 101–102.

¹⁰⁰ Prav tam, str. 97.

srečo ni zgodilo, saj so partizani v Dravogradu ustavili dva tovorna vlaka in ju poslali nazaj v Maribor ter tako omogočili nadaljnje delovanje obratov. Kljub temu, da je bilo veliko obratov ob prihodu jugoslovanske vojske zaprtih, pa vsaj niso bili uničeni.¹⁰¹

Največji medvojni mariborski obrati so bili v kovinarski industriji, delovalo je šest večjih tovarn. Izdelovale so predvsem proizvode za vojne potrebe, na primer bojne vlake, letalske motorje ipd. ter druge artikle, kot so matice, vijaki, jeklene konstrukcije ... Kljub vsemu pa teh šest tovarn ni zadostovalo nemškim potrebam. Zgradili so nove tovarne in zapirali stare ter jih spremenili, najpogosteje uspešna predvojna judovska podjetja. Največja tovarna tistega časa, Tovarna letalskih motorjev na Teznu, je imela za izdelavo kar 120 strojev in leta 1942 zaposlenih kar 7.000 ljudi.¹⁰²

Slika 18: Tovarna letalskih motorjev Tezno med gradnjo leta 1942.¹⁰³

Vsa tekstilna industrija je bila vključena v nemški gospodarski sistem. V prvih letih okupacije je bilo veliko tovarn obnovljenih in povečanih, proti koncu vojne pa je proizvodnja začela upadati zaradi pomanjkanja surovin. Veliko obratov je bilo uničenih med bombardiranjem. Pomembno vlogo je imela tudi mariborska bolnišnica, ki je bila noč in dan v pripravljenosti za oskrbo vojakov, še bolj napeto pa je bilo ob

---

¹⁰¹ Prav tam, str. 98.

¹⁰² Prav tam, 98–101.

¹⁰³ Pridobljeno na <https://www.vecer.com/maribor-nekoc-in-danes-od-okupatorjeve-tovarne-do-cone-tezno-10056369>, 4. 2. 2020.

bombardiranju. Tudi bolnišnica je bila pod okriljem civilne uprave. Leta 1944 je bila med bombnimi napadi hudo poškodovana.¹⁰⁴

Nacisti so menili, da sta šolstvo in izobrazba ključnega pomena. Ob prihodu okupatorja so bile zaprte vse slovenske šole. Več kot 50 javnih izobraževalnih ustanov je bilo zaprtih in kasneje večina spet odprtih, le da so v času nedelovanja doživele velike spremembe. Pouk je potekal le v nemškem jeziku. Slovenski učitelji so bili odpuščeni in pregnani, tisti, ki so ostali, so se bili prisiljeni naučiti nemškega jezika in učiti otroke v skladu z učnim načrtom rajha. Prispeli so novi učitelji iz Nemčije in Avstrije, ki so učili otroke o veri v Nemčijo. Med okupacijo je na Spodnjem Štajerskem delovalo 860 nemških učiteljev. Otroke so učili nemščine, prepevanje nemških pesmi je bilo obvezno. Med okupacijo sta bili prizadeti tudi mariborska škofija in Cerkev. Nemci so se najprej želeli znebiti študentov in predvsem duhovnikov, ki so bili med bolj izobraženimi.¹⁰⁵

Cerkev je podpirala boj za svobodo, pridigala in širila Sveto pismo v slovenščini, kar je Nemce zelo jezilo. Cerkveni prazniki so bili omejeni. Mnoge duhovnike so aretirali in poslali v taborišča. Prepovedali so rabo slovenščine v cerkvah, vendar ljudje tega niso upoštevali. Katoliška in nacionalsocialistična ideologija sta se zelo razlikovali. Nemci so morali verjeti v Nemčijo in v dejstvo, da Hitler izvršuje božje načrte. Mnoge verske ustanove so bile porušene, najprej mariborska sinagoga, leta 1941 pa tudi mariborska pravoslavna cerkev. Jezuitska cerkev je bila spremenjena v zabavišče za nemške vojake, Alojzijeve cerkev pa v skladišče. Cerkve so morali rušiti duhovniki, pri tem so jih nadzirali in zasmehovali Nemci. Pomembno vlogo so imeli tudi mediji. V Mariboru je bil med vojno najbolj razširjen časopis Marburger Zeitung, ki je bil povsem nacističen. V mestu je vladala popolna cenzura, v Marburger Zeitung pa so se ves čas vrstile le novice o uspehih nemških vojakov po svetu.¹⁰⁶

Časopis je bil pogosto uporabljen tudi za objavo ukazov ali razglasov civilne uprave. Širil je laži o tem, da vsa industrija na Štajerskem deluje samo za vojne potrebe in da

---

¹⁰⁴ Vsakdanje življenje v mestu, str. 103–106.

¹⁰⁵ Prav tam, str. 110–121.

¹⁰⁶ Prav tam, str. 128.

je pripravljena na vojno z zavezniki. Propaganda je imela velik vpliv na ljudi, a proti koncu vojne tudi Nemci več niso zaupali pristranskim časopisom.¹⁰⁷

5.2 KAKO JE MARIBOR POSTAL SPET SLOVENSKI

Leto 1942 je veljalo za najhujše leto v času nemške okupacije Maribora. Takrat je bilo v mariborski kaznilnici ustreljenih največ talcev in v vojsko vpoklicanih največ vojakov (več tisoč). Nemška mobilizacija leta 1942 je bila popoln uspeh, vpoklicali so tudi fante, saj so potrebovali prav vsako roko, ki je lahko držala puško. V letu 1943 mobilizacija ni več potekala tako uspešno. Vse več upornikov se je pojavljalo med tistimi, ki bi morali biti vpoklicani, mnogi so se raje pridružili partizanom, jugoslovanskim gverilskim borcem. Ljudje so vedno manj verjeli v uspehe Nemčije, katere moč je počasi slabila. Že jeseni leta 1942 so bili fašisti pregnani iz El Alameina, kar je pomenilo osvoboditev sredozemske afriške obale. Februarja 1943 je Sovjetska zveza začela potiskati Nemce nazaj proti zahodu, partizani so postajali vse bolj številčni. Amerika je po zmagi na Midwayu vse svoje sile usmerila v konec vojne v Evropi. Vsi so vedeli, da zavezniki želijo odpreti novo fronto na zahodu in s tem prisiliti Nemčijo v bojevanje na dveh koncih, česar seveda ni želela. Mariborčani so spet trdno upali, da bodo Nemci vendar pregnani iz Maribora. Vse to mišljenje se je okrepilo poleti in jeseni leta 1943, najprej z izkrcanjem zaveznikov na Siciliji, še bolj pa 8. septembra s kapitulacijo Italije, druge največje sile sil osi. Vsi ti dejavniki so vplivali na ponovno rojstvo narodno-osvobodilnega mišljenja. Sovraštvo do Nemcev je naraščalo, najbolj leta 1944. Izid vojne se je močno nagibal v prid zaveznikom, Nemci pa so bili izčrpani od dolgoletne vojne. Vedno več ljudi se je izogibalo vojaškim dolžnostim, zato so jih Nemci kar aretirali in jih poslali direktno na bojišče. Začeli so celo zanemarjati eno izmed svojih osnovnih načel, da mora nemški vojak govoriti nemško, saj so vojake krvavo potrebovali.¹⁰⁸

Vse več je bilo ljudi, ki so si želeli svobodo Maribora in Nemci so to vedeli. Nasilje se je še povečalo, kar je še bolj povečalo željo po svobodi. Že leta 1941 so Mariborčani

---

¹⁰⁷ Vsakdanje življenje v mestu, str. 123–131.

¹⁰⁸ Prav tam, str. 89–95.

izdelali načrt za oboroženo vstajo. Cerkev in bolnišnica sta povsem podpirali narodnoosvobodilno gibanje, mnogi zdravniki, ki so bili odpuščeni, so se pridružili OF. Sodelovali so tudi železničarji, ki so na skrivaj prevažali Mariborčane, ki so se želeli pridružiti partizanom. Zelo pogoste so bile tudi sabotažne akcije, kot na primer sežig avtomobilov. Velik problem je bil, ko se je v Mariboru nastanil Gestapo. Vse manj ljudi je imelo pogum kar koli narediti, saj so Nemci po vsaki akciji poostrili nadzor. Predvsem ni bilo več toliko borcev za svobodo, ker so želeli zaščititi svojo družino, ki bi bila usmrčena ob najmanjši akciji. Gibanje odporikov se je razširilo šele februarja leta 1945, ko je vse bolj kazalo na nemški poraz. Vse več se je govorilo o tem, da bodo kmalu prišli partizani in tudi o tem, da so leta 1944 že vstopili v južno Štajersko. Oblast je vse to tajila in tudi aprila 1944, ko so Nemci praznovali 3. obletnico zasedbe Maribora, so zagotovili, da je Maribor popolnoma nemški.¹⁰⁹

Prišli smo do ključnih operacij v Mariboru med drugo svetovno vojno. Zavezniki so zavzeli Italijo in partizani so začeli prodirati na sever. Nemška vojska je bila utrujena od dolgoletne vojne. Podobna situacija je bila v Mariboru. Vojaki in nemško prebivalstvo so začeli izgubljati vero v Nemčijo. Vse več ljudi je bilo na ulicah, nestrpno so čakali svobodo. Ljudje so mislili, da so najhujše že doživeli, da morajo zgolj počakati na prihod partizanov in zaveznikov in se bo vse uredilo, da bodo Nemci enkrat za vselej pregnani. Resnica je bila na žalost daleč od pričakovanj. 7. januarja 1944 se je zgodil prvi izmed 28 bombnih napadov na Maribor.¹¹⁰

Poglavitni razlog, da je bil Maribor tako izrazito bombardiran je bila prometna povezava. Skozi Maribor je potekala edina prava železniška in cestna povezava, ki ni prečkala Alp. Tudi jeseni leta 1944 je bila povezava med Dunajem in Trstom, ki je obstajala že v časih avstrijske monarhije in kasneje tudi Avstro-Ogrske monarhije, edina pot, po kateri so Nemci lahko hitro oskrbovali Italijo. Torej je ta prometna pot postala eden izmed glavnih ciljev zaveznikov, ki so za pomoč prosili tudi slovenske partizane. Čez celotno ozemlje Slovenije so partizani z angleškim razstrelivom rušili železniško progo, viadukte in prodore.¹¹¹

---

¹⁰⁹ Prav tam, str. 132–137.

¹¹⁰ Prav tam, str. 138.

¹¹¹ Radovanovič, S., Maribor pod točo bomb: taborišče smrti (dalje Maribor pod točo bomb), str. 10-11.

Zavezniki so se odločili pred odprtjem nove fronte na zahodu oslabiti moč Nemčije z množičnim bombardiranjem. Cilj je bil sicer uničiti vojno industrijo, a žrtve so bile mnogo večje. Zavezniška letala so napadala iz Italije, zadnji napad se je zgodil približno dva tedna pred osvoboditvijo Berlina, 12. aprila 1945. Na prvi dan napadov, 7. januarja 1944, je bilo poškodovanih več blokov in stanovanjskih hiš, bilo je tudi 49 mrtvih in 70 ranjenih. Meščani so bili pretreseni. Zaveznikom ni bilo pomembno, če v mestu še vedno živijo svobodni Slovenci, Maribor je bil nemško mesto in za vsako ceno ga je bilo treba uničiti zaradi razvite vojne industrije. Vsak dan je bilo več žrtev, vsak dan več preživelih brez strehe nad glavo.¹¹²

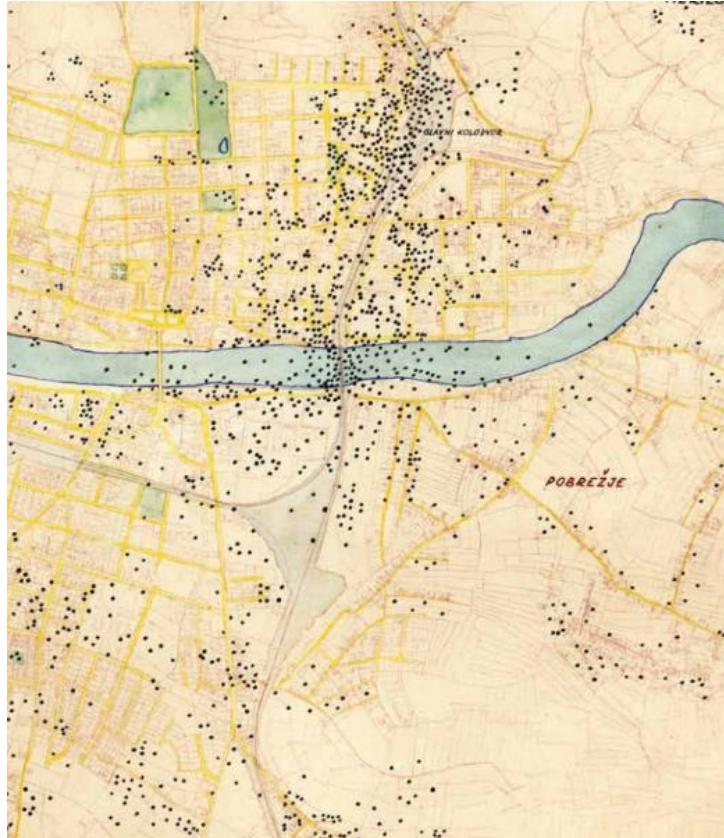
Slika 19: Glavni trg leta 1944.¹¹³

Mnogo ljudi je pobegnilo na podeželje, kjer so bili bolj varni. Eden izmed večjih napadov se je zgodil 1. marca 1945, ko je 100 ameriških bombnikov odvrгло na Maribor kar 1.200 rušilnih bomb. Poškodovali so bolnišnico, tovarno letalskih motorjev in vojašnice. Napad je bil popoln uspeh za zaveznike. Mesto se je počasi spreminjalo v popolno uničenje, dvigoval se je prah od vseh uničenih hiš. Še več bomb je bilo odvrženih ob bombnem napadu na mariborski kolodvor, ko so bombniki odvrgli okoli 3.000 rušilnih bomb. Tisti dan je dom izgubilo okoli 500 ljudi, uničen je bil Rotovski trg, kopališče v mestu, kaznilnica in nekateri tekstilni obrati. Med 9. septembrom 1944 in 25. aprilom 1945 je bilo v Mariboru sproženih kar 268 letalskih alarmov, odvrženih pa več kot 15.000 bomb. 47 % stanovanj v mestu je bilo popolnoma uničenih. Američani

¹¹² Vsakdanje življenje v mestu, str. 138.

¹¹³ Pridobljeno na http://www.zalozbaroman.si/maribor_pod.pdf, 4. 2. 2020.

so ciljali na tovarne, mostove, vojašnice in kolodvor, a je bilo poškodovanih tudi ogromno civilnih prebivališč. Prebivalci so bili pod hudimi preizkušnjami. Včasih so po dneve, tedne čakali v kletih in poslušali grmenje bomb. Zraka ni bilo, hrane pa je bilo minimalno. Včasih so se meščani prepozno vrnili v zaklonišča, če se je alarm prepočasi sprožil in lahko si predstavljamo, kako se je to končalo za njih v večini primerov.¹¹⁴

Slika 20: Del zemljevida, ki prikazuje bombne zadetke Maribora.¹¹⁵

Ko so bombni napadi prenehali, Maribor še vedno ni bil svoboden. Še vedno je v mestu deloval Gestapo in zapiral ljudi, ki so govorili o tem, da je vojne za Nemce konec. Tudi tik pred koncem vojne so še vedno potekale javne usmrčitve talcev v delno porušeni mariborski kaznilnici. Nemška propaganda je bila kljub razmeram še vedno močna. 6. maja 1945, tri dni pred koncem vojne v Evropi, je bil v Marburger Zeitung objavljen poziv, da položaj Nemcev sploh ni tragičen in da znotraj države vlada mir in red. Vse je bilo seveda daleč od resnice. Nemški dnevi v Mariboru so se iztekali. Potem ko so v štirih letih okupacije povsem sestradali in izčrpali Slovence v Mariboru, so konec aprila 1945 izvedli umik proti severu. Tudi umaknili se niso v miru, z letalskimi minami

¹¹⁴ Vsakdanje življenje v mestu, str. 138–140.

¹¹⁵ Pridobljeno na http://www.zalozbaroman.si/maribor_pod.pdf, 4. 2. 2020.

in ekrazitom¹¹⁶ so minirali mostove in stavbe, ki so vsebovale dokaze o njihovih zločinih in tiraniji. 8. maja 1945, ob 19. uri, se je nemška četa odpravila proti Koroški. Ob prihodu Angležev v Maribor v mestu ni bilo več nobene nemške čete. Že tedne pred tem pa se je nemška vojska z juga umikala tudi skozi Maribor. Želeli so se predati zahodnim zaveznikom, ne pa Jugoslovanom, ker so mislili, da bodo Jugoslovani do njih bolj kruti. Maribor je bil eno izmed zadnjih mest, ki so bila osvobojena, tudi zaradi bližine avstrijske, takrat nemške meje. Veliko zavzetih mariborskih Nemcev je pobegnilo, ker jih je bilo razumljivo strah spremembe oblasti. Zadnji Marburg Zeitung je izšel 8. maja 1945, naslednji dan pa je že izšel novi časopis Pozdrav osvoboditeljem. Lahko si predstavljamo, kakšen užitek je bilo brati časopis kot končno svoboden Slovenec. 9. maja 1945 je izšla prva številka Večera, ki izhaja še danes. 9. maja popoldne je bil Maribor tudi vojaško zavarovan s prihodom slovenskih vojaških enot. V naslednjih dneh so prikorakale še Prekmurska brigada, Vojvodinska divizija in jugoslovanske armade. 13. maja 1945 je potekala veličastna proslava na Trgu svobode. Maribor je bil svoboden, cena, ki jo je plačal, pa visoka.¹¹⁷

---

¹¹⁶ Eksplozivni material, ki vsebuje pirično kislino, pridobljeno na <https://www.wordnik.com/words/ecrasite>, 1. 6. 2020.

¹¹⁷ Vsakdanje življenje v mestu, str. 140–143.

6 PRAKTIČNI DEL

Kljub temu da zgodovina opisuje dejstva, ki so se že zgodila, nekatera že zelo dolgo nazaj, pa je pomembno razumeti, da je zgodovina še kako živa. Poznavanje zgodovine je pomembno za razumevanje sedanjosti. Vsi vemo, da v zgodovini brez letnic in imen ne gre, a sam bolj zastopam živo raziskovanje in s tem poglobljanje lastnega znanja.

Zakaj sem se odločil narediti praktični del? Ker enostavno obožujem raziskovanje v živo. Ko si lahko sam ogledam predmete, ne le na slikah. Ko se lahko pogovarjam z ljudmi, ki me lahko kaj naučijo. In na koncu koncev seveda, ko lahko sam to znanje predam še drugim ljudem.

Že lani sem poskušal z raziskovalno nalogo določeno znanje približati še drugim ljudem. Znanje, ki sem ga pridobil ob raziskovanju, bom predstavil učencem naše šole. Da bi svoje znanje še poglobil, sem najprej obiskal Muzej narodne osvoboditve Maribor.

6.1 MUZEJ NARODNE OSVOBODITVE MARIBOR

Muzej je začel delovati kot muzejska ustanova 1. maja 1958. Ustanovil ga je Okrajni ljudski odbor v mestu. V njem so razstavljeni različni zgodovinsko pomembni predmeti in fotografije, ki predstavljajo življenje Mariborčanov in prebivalcev severovzhodne Slovenije 20. stoletja. Nahaja se v vili Avgusta Scherbauma na križišču med Mladinsko in Tomšičevo ulico v Mariboru. V muzeju prirejajo različne razstave, ki vsebujejo ogromno slikovnega gradiva in predmetov iz tistih časov.¹¹⁸

Trenutno je v muzeju razstavljenih več razstav. Za potrebe svoje raziskovalne naloge sem si ogledal tri stalne razstave.

---

¹¹⁸ Pridobljeno na <http://mnom.si/sl-si/O-muzeju/Zgodovina>, 1. 2. 2020.

Slika 21: Muzej NO Maribor.¹¹⁹

Na desni ga ni, na levi ni – Pred nami svetli cilj leži

Razstava predstavlja boj za slovensko severno mejo na Štajerskem in vzhodnem Koroškem.

Razstavo sem si zbral zaradi povezave z Rudolfom Maistrom.

Spomenik mariborski industriji – Industrijski Maribor v 20. stoletju

Razstava se začne z elektrifikacijo mesta leta 1914, kasneje pa so v njej predstavljeni še pomembni industrijski obrati, najprej še v kraljevini SHS, kasneje med okupacijo in nazadnje tudi po 2. svetovni vojni.

Pst! Maribor 1941–1945

Razstava predstavi življenje v Mariboru v času okupacije. Razstavljeni so vsakdanji predmeti, ki so pripadali tako prebivalcem kot vojakom.

6.1.1 INTERVJU V MUZEJU NARODNE OSVOBODITVE MARIBOR

Pred ogledom samih razstav sem dobil priložnost opraviti še intervju z direktorico muzeja in kasneje še z muzejskim kustosom. Moj namen je bil ugotoviti, koliko jima pomeni muzej, ali se jima zdi pomembno ohranjanje zgodovine ipd. Zanju sem pripravil

---

¹¹⁹ Pridobljeno na <https://maribor24.si/kultura/muzej-narodne-osvoboditve-maribor-prejel-nagrado-za-projekt-s-katerim-so-se-odzvali-na-begunsko-krizo>, 4. 2. 2020.

pet vprašanj, ki so se razlikovala le v podrobnostih. Odgovore sem posnel s telefonom in jih kasneje zapisal v nalogo:¹²⁰

a) Direktorica muzeja dr. Aleksandra Berberih-Slana

1. Zanima me, katere naloge opravlja direktorica muzeja.

»Kot direktorica muzeja opravljam več nalog, saj gre za majhen muzej. Moja prvotna naloga direktorice je, da oblikujem strategijo in vizijo muzeja. Vsakih pet let moramo sprejeti novo strategijo. Strategija muzeja je dokument, v katerem je zapisano vse, kar se bo v naslednjih petih letih dogajalo, koga bomo zaposlovali, katere zgradbe upravljamo, kaj v njih načrtujemo, katera je osnovna vloga muzeja, torej s kom se ukvarja, za koga dela, kaj dela itd. To je ena izmed mojih nalog. Pripraviti moram tudi letne načrte, torej letne programe dela, ki jih nato potrdi svet muzeja. Pripravljam letna poročila, dokument, ki vsebuje vse, kar smo delali v preteklem letu. Vodim programsko in finančno politiko muzeja. Nadzorujem delo celotnega muzeja, koordiniram delo med posameznimi oddelki. To so pri nas recimo oddelek kustodiat, v katerem skrbijo za predmete, ki jih imamo v muzeju, potem oddelek arhiva, muzejski oddelek oz. pedagoški oddelek, pa seveda tudi skupne službe, kot so računovodstvo, knjižnica, tehnični delavci itd. Gre za skupno vodenje muzeja in delavcev v muzeju. To je zelo na kratko moje osnovno delo. Sicer pa opravljam tudi vsa dela, povezana z marketingom muzeja, reklamiranjem, tudi z objavami na spletni strani in na družbenih omrežjih. Ob vsem tem tudi pomagam voditi po muzeju. V glavnem opravljam veliko nalog, ki niso v osnovnem opisu del direktorja muzeja. Sem predsednica Skupnosti muzejev Slovenije, tako da v bistvu predstavljam 75 slovenskih muzejev in galerij.«

2. Ali si tudi sami kdaj ogledate kakšno razstavo? Katera je vaša najljubša?

»Vse razstave, ki jih pripravljamo, gredo skozi moje roke. Šele ko jih potrdim, gredo v tisk in v postavitev. Podrobno poznam prav vse razstave v muzeju, ker jih tudi predlagam ali pa sodelujem pri pripravi programa. Imam močan vpliv na to, kaj se bo v našem muzeju prikazovalo, tako da že pred postavitvijo poznam razstavo do potankosti, nato pa si vsako razstavo seveda tudi ogledam. Moja najljubša razstava

---

¹²⁰ Ob lektoriranju naloge so bili odgovori nekoliko predelani, zapisano je torej bolj knjižno in razumljivo kot sam pogovor. Vsi vemo, da ob pogovoru vedno ne upoštevamo pravil slovnice, zato mislim, da je takšen zapis lažji za razumevanje odgovorov.

v muzeju je trenutno Spomenik mariborski industriji. Je pa res, da imamo pri nas veliko občasnih razstav, tako da sem v trinajstih letih, odkar sem v muzeju, videla veliko meni zelo ljubih razstav. Ena najljubših mi je zagotovo Dišijo praznične dobrote, ki se je navezovala na božično-novoletne praznike.«

3. Ali se vam zdi pomembno, da ljudje dobro poznamo svojo zgodovino? Zakaj?

»Zagotovo se mi zdi zelo pomembno, da poznamo svojo zgodovino, predvsem lokalno in nacionalno zgodovino, ker se mi zdi, da je za razumevanje okolja, v katerem živimo in delamo, potrebno vedeti, od kod izhajamo in zakaj naše mesto deluje tako, kot deluje. Vse, kar se je zgodilo v preteklosti, pogojuje to, kako mesto izgleda danes, kaj se v njem dogaja, na kak način ljudje živijo in kakšno politično, socialno in kulturno ozadje ima mesto. Če zgodovino poznamo, veliko lažje razumemo svet okoli sebe, znamo se tudi ustrezneje opredeliti do sveta okrog sebe in potem tudi v nekaterih določenih situacijah ustrezneje in bolje odreagirati. Hkrati se lahko na napakah iz zgodovine veliko naučimo in poskušamo te napake ne ponoviti. Seveda kaže poznavanje zgodovine hkrati tudi splošno razgledanost človeka, kar je izjemno pomembno, ko se poskušamo »prodati« svetu, ko iščemo službo, ko spoznavamo družbo, ko zahajamo v družbo, kajti razgledani ljudje so zagotovo veliko bolj prijetni sogovorniki in sodelavci, zato menim, da se takšnim ljudem v življenju odpre več možnosti.«

4. Se vam zdi, da se prebivalci Maribora premalo zavedamo, kakšno ceno so plačali naši predniki za današnjo svobodo?

»Menim, da Mariborčani zelo dobro poznamo svojo zgodovino, saj so naši predniki plačali zelo visoko ceno za to, kar imamo danes. In naj gre za vojne ali za propad mariborske industrije ali kar koli že, ljudje smo na svojo zgodovino ponosni. Sploh zaradi tega, ker so na ravni države zasluge Mariborčanov za narod veliko premalo priznane, tako recimo zasluge generala Maistra in njegovih vojakov. V Mariboru se zavedamo njihovega pomena, prav tako poznamo ponos Mariborčanov in njihovo trpljenje v času 2. svetovne vojne. Ljubljana je mesto heroj, ob tem pa vemo, da je veliko hujše stvari doživel ravno Maribor. Še marsikaj drugega se je zgodilo in reševalo na plečih Mariborčanov v 20. stoletju in menim, da ponos Mariborčanov

na to našo »pokončno držo« vsekakor izhaja prav iz poznavanja naše zgodovine. Obisk našega muzeja z leti zelo narašča, tako da je poznavanje zgodovine med mladimi vedno boljše. Tudi interes za pripravo raziskovalnih nalog s področja zgodovine je vedno večji in to prav za obdobje novejšje zgodovine Maribora, zato menim, da je zgodovina Maribora zelo dobro znana Mariborčanom. O drugih delih Slovenije imam pa drugačno mnenje.«

5. Zakaj ste se odločili za študij zgodovine? Katero obdobje v naši mestni zgodovini vam je najbolj zanimivo?

»Ko sem končala osnovno šolo, sem se zelo težko odločila za srednjo šolo, ker enostavno nisem vedela, kaj v življenju hočem. Potem sem se po pogovoru z mamo odločila za Srednjo ekonomsko šolo. Ker smo se tam učili stvari, ki me niso niti najmanj zanimale, sem imela štiri leta časa, da razmislim o tem, kaj je tisto, kar si v življenju res želim, s čim se želim ukvarjati. No, v teh štirih letih so se mi izkristalizirale tri želje. Prva je bila slovenski jezik, druga angleški jezik, ki sem ga imela zelo rada in tretja zgodovina. Kar se tiče slovenskega jezika, moram reči, da sem se ustrašila študija, ker se je že takrat vedelo, da je študij slovenskega jezika na mariborski univerzi zelo zahteven. Očitno me tudi ni toliko pritegnil, kot sta me pritegnili angleščina in zgodovina. Zagotovo pa zasluge za odločitev o študiju zgodovine pripisujem profesorici Rozaliji na Srednji ekonomski šoli, ker je znala o zgodovini tako zanimivo pripovedovati in nas je naučila razmišljanja. Dejansko je šlo za čisto osebne interese, pri čem nisem razmišljala, ali bom s tem študijem kasneje lahko dejansko dobila službo. Toda pri meni so se stvari obrnile tako, da se mi je to obrestovalo.«

b) Kustos v muzeju Uroš Dokl

1. Kakšna je vaša naloga, ki jo opravljate kot kustos v muzeju?

»Kustosi opravljamo različne naloge, zato imamo različne zadolžitve, npr. kustosi pedagogi, kustosi dokumentalisti, kustosi restavratorji itd., skratka opravljamo različne funkcije v muzeju. Imamo tudi različne nazive. Jaz sem kustos, moja funkcija je kustos v muzeju. Naziv, ki ga imam, je muzejski svetovalec. Naziv pridobiš, če z leti prikažeš določene rezultate. Kustosi imamo seveda različne naloge. Skrbimo za zbirke, kar pomeni, da jih hranimo, da jih zbiramo, ko kdo pride

in nam nekaj prinese, preverimo, ali je to iz tistega obdobja ali ni, ali lahko to uporabimo v muzeju ali ne oz. ali že imamo deset takšnih predmetov. Potem se odločimo, ali se nam splača ali ne, pa tudi v kakšnem stanju so predmeti. Slabše ohranjene predmete zamenjamo z boljšimi ipd. Sam sem kustos pedagog in sem vodja pedagoškega oddelka. Moje delo je delo z obiskovalci. Sodelujem z različnimi vrtci, učenci osnovnih in srednjih šol, študenti ter drugimi obiskovalci. Vsako leto pripravljamo nove vsebine, spremljamo, kaj se dogaja v svetu, kako lahko aktualiziramo teme itd.»

2. Katera izmed razstav, ki jih razkazujete obiskovalcem, je vaša najljubša?

»Najljubša mi je prav tista, ki mi je hkrati najbolj neprijetna, in sicer razstava o 2. svetovni vojni z naslovom Pst! Maribor v letih 1941–1945. To je razstava o nacistični okupaciji našega mesta. Všeč mi je to obdobje, tudi ker je polno človeških porazov. Ko človek nekomu nekaj hudega naredi, je to v osnovi poraz za tistega, ki to naredi in tudi za tistega seveda, ki se mu nekaj hudega zgodi. Toda 2. svetovna vojna je zanimiva, ker najdemo veliko zanimivih posameznikov, zgodb, kjer so se ljudje res izkazali v najboljši možni luči. Zato me pritegne, ker si je tako zelo nasprotujoča in diametralna. V težkih situacijah človek iz sebe izvabi tako dobro kot slabo, to mi je zanimivo opazovati.»

3. Ali se vam zdi pomembno, da ljudje dobro poznamo svojo zgodovino? Zakaj?

Meni se zdi to zelo pomembno, pravzaprav ključno, ker se velikokrat zgodi, da so ljudje že v preteklosti naredili nekaj narobe. Govorim recimo o odločitvah politikov ali posameznikov, ki so v tridesetih letih 20. stoletja zaupali Adolfu Hitlerju. To je bil človek preprostih rešitev. Iz zgodovine se je treba učiti. In danes, 75 let pozneje, se še zmeraj pojavljajo vedno bolj podobni vzgibi v družbi, ko ljudje skušajo bodisi priti na oblast ali si pridobiti neko skupino ljudi. Trenutno so moderne razne vaške straže in varde in podobno. Hitler je delal isto v tridesetih letih. Zato je pomembno, da zgodovine ne pozabimo. Zgodovino je treba poznati, da lahko preprečimo ali predvidimo, kaj se bo dogajalo v prihodnje, kajti ljudje ponavljamo iste vzorce prav zato, ker pozabimo, da smo že enkrat nekaj takega naredili.

4. Se vam zdi, da se prebivalci Maribora premalo zavedamo, kakšno ceno so plačali naši predniki za današnjo svobodo?

Menim, da se nekateri zelo dobro zavedajo, veliko ljudi pa ne, ker je vojna oddaljena in so mnogi, ki so jo sami doživeli ali pa so slišali o njej od svojih staršev, danes ostareli ali pa že pokojni. Za mlajše generacije nisem čisto prepričan, da vedo, saj v šolah nekaj o tem izveste, ne pa dovolj. V Mariboru so se dogajale izjemne zgodbe. Mnogo slovenskih fantov je bilo v nemških uniformah in mnogo slovenskih fantov je sodelovalo z nacisti. To ni nekaj sramotnega, temveč nekaj, kar bi družba morala poznati in vedeti, da se to lahko zgodi in se tudi dogaja. Sicer pa postajamo mesto brez nekega znanja, vsi bi radi povedali, kaj mislimo, na koncu pa se nihče ne nasloni na nekaj, kar se je res zgodilo, kar bi dobro premislil in utemeljil. Pravijo, da je zgodovina učiteljica življenja. Jaz o datumih in številkah vem zelo malo in nimam namena vedeti prav veliko. Toliko moram vedeti, da lahko razumem snov, o kateri govorim in predavam, da jo lahko umestim v čas. Zgodovina je vse prej kot številke in datumi, zgodovina so nauki iz preteklosti. To, kar je človek že doživel, lahko mi predvidimo; če se boš obnašal tako, če boš ljudem ponujal poceni rešitve, recimo tako kot Adolf Hitler, se bo vedno nekdo našel, ki bo temu verjel. In navadno bodo to ljudje iz socialnega dna, ljudje brez službe, ljudje, ki nimajo potrpljenja, temveč želijo stvari hitro rešiti. In tako se je zgodilo v tridesetih letih. Danes pa tudi, ljudje bi kar spreminjali ustavo in državo, meje bi postavljali po svoje, skratka z nekimi vaškimi stražami. Kaj so se naučili iz zgodovine? Nič. Ali pa veliko, kajti Hitlerju je uspelo priti na oblast.

5. Zakaj ste se odločili za študij zgodovine? Katero obdobje v naši mestni zgodovini vam je najbolj zanimivo?

Za študij zgodovine sem se odločil, ker me je vedno zanimala. V šoli mi je šlo zelo težko, malo zaradi disleksije. Pri zgodovini pa mi je šlo. In sem se vpisal na zgodovino, ker ko so me učitelji kaj vprašali, sem se najboljše počutil. Zdelo se mi je, da o tem rad govorim in berem, da rad o tem debatiram in da to, o čemer razmišljam, ni tako zelo napačno. V muzeju pa sem pristal po naključju. Kot študent sem delal v Pokrajinskem muzeju Maribor in vodil po eni izmed razstav. Čez nekaj

časa so me redno zaposlili. V pokrajinskem muzeju sem delal nekaj let, zadnjih pet let sem zaposlen v Muzeju NO kot kustos pedagog.

Iz obeh intervjujev sem se naučil ogromno stvari. Spoznal sem naloge direktorice in kustosa pedagoga. Zelo mi je všeč, da se oba strinjata, da je poznavanje zgodovine pomembno, da zgodovina niso samo letnice in osebe, temveč nekaj živega. Direktorica je povedala, da Mariborčani dobro poznamo svojo zgodovino in da obisk muzeja v zadnjih letih narašča. To me zelo veseli, saj tudi sam podpiram raziskovanje zgodovine našega mesta. Sogovornika sta povedala, da je poznavanje zgodovine pomembno za razumevanje sedanosti in okolja, v katerem živimo. To pomeni, da vemo, kako ravnati v določenih situacijah glede na odločitve, ki so jih ljudje, ki so tukaj živeli pred nami sprejeli v preteklosti. Strinjam se tudi z dejstvom, da zgodbe, ki so se odvijale v Mariboru, niso dovolj znane ostali Sloveniji. Prav bi bilo, da bi tudi druge pokrajine imele možnost spoznati našo bogato zgodovino. Zadnje vprašanje mi je bilo osebno najbolj všeč, saj tudi sam razmišljam o študiju zgodovine. Seveda pa je za študij potrebno imeti določen interes. Zdi se mi, da je delo v muzeju zelo prijetno, saj skozi svoje delo vsak dan podoživljaš zgodovino. Kustos je omenil, da prevečkrat pozabljamo na zgodovino, ker je oddaljena. Zato se mi zdi pomembno, da zgodovino vedno znova odkrivamo in je ne pozabimo. V osnovni šoli pri zgodovini nasploh malo izvemo o širšem dogajanju, saj pravzaprav niti ni dovolj ur, da bi vse povedali. Zaradi tega je namen moje naloge drugim ljudem predstaviti ta del zgodovine, še posebej mojim vrstnikom.

Reči pa moram še, da so stvari kot intervjuji zame smisel raziskovanja. Pomembno je, da znamo slišati tuje mnenje. Pomembno je, da smo pripravljeni prisluhniti. Mnogokrat se nam dozdeva, da poznamo vse odgovore, a resnica je, da je vedno možnost, da se nekaj novega naučimo, in to vsak dan.

Potem sem si ogledal vse 3 razstave in fotografiral predmete, ki so se mi zdeli zanimivi. Prilagam 10 fotografij, ki se morda najbolj ujemajo s temo moje raziskovalne naloge:

Slika 22: Izdelki mariborske industrije 20. stoletja.

Slika 23: Nemške oznake za mariborske ulice in nacistična zastava iz Maribora.

Slika 24: Dve uničevalni bombi, ki sta med drugo svetovno vojno padli na Maribor.

Slika 25: Mitraljez, ki so ga uporabljali v bojih za severno mejo v letih 1918–1919.

Vse tri razstave so mi bile zelo všeč, saj so vsebovale vsakdanje pripomočke, pisma, orožje in tudi razne redke stvari. Ob obisku muzeja sem se naučil veliko stvari. Všeč mi je, da so vsi eksponati podrobno pojasnjeni. Na razstavi *Na desni ga ni, na levi ni – Pred nami svetli cilj leži* sem videl orožje, ki so ga uporabljali predvsem Avstro-Ogrski

vojaki in častniki. Videl sem tudi slovensko zastavo, ki je leta 1918, takrat še brez grba, visela na današnji mestni hiši. Na razstavi *Pst! Maribor 1941–1945*, ki je bila izmed vseh najobsežnejša, sem videl veliko orožja, razglednic, uniform, knjig in zapisnikov iz tistih časov. Najbolj sta mi bili zanimivi nemška in italijanska brzostrelka. Videl sem tudi nemške napise za mariborske ulice. Na koncu sem si ogledal še razstavo *Spomenik mariborski industriji – Industrijski Maribor v 20. stoletju*. Videl sem veliko industrijskih izdelkov iz tistih časov, živila, gospodinske pripomočke ipd. Menim, da je bil obisk muzeja zelo koristen, saj sem izvedel veliko novih informacij in razširil svoje znanje. Všeč mi je tudi, da se muzej ne osredotoča toliko na letnice, temveč bolj na živo zgodovino in spoznavanje nje na kreativen način. Tako sem se ob priložnosti, ko sem se lahko v živo sprehodil po zgodovini mesta in spoznaval dogodke, naučil veliko več, kot bi se, če bi ves čas sedel za knjigami. Ostale fotografije iz muzeja se nahajajo v prilogi.

Ob koncu obiska muzeja se zahvaljujem celotni ustanovi, da me je tako toplo sprejela in zagotovo menim, da je bil obisk koristnem, saj sem se naučil mnogo novih stvari.

6.2 MARGARETE STERN

Že lani, ko sem pisal raziskovalno nalogo, sem dobil priložnost povezati se s tremi še živečimi Judi, ki so del svojega življenja preživeli v Mariboru. Z Margarete Stern sem ostal v stiku še do danes. Margarete Stern, rojena leta 1925, živi v Veliki Britaniji, v Londonu. Celo leto sva si dopisovala po elektronski pošti. Gospa bo letos poleti dopolnila 95 let. Ker je otroštvo preživela v Mariboru, sem jo poprosil za spomine in pripovedi iz tistega časa. Odločila se je, da mi pošlje nekaj fotografij in kopij dokumentov. Največja redkost izmed vseh slik in stvari, ki mi jih je poslala, je njeno osnovnošolsko spričevalo. Gre za neprecenljivo stvar, ki jo danes lahko vidimo le še v muzejih in arhivih. Spričevalo je iz leta 1936, in sicer iz Kraljevine SHS.

V mestu je preživela otroštvo in obiskovala zgodnje razrede osnovne šole. V času 2. svetovne vojne se je morala z družino zaradi veroizpovedi preseliti oz. pobegniti. Takšni neprecenljivi zgodovinski viri so ključ do novih odkritij. Ko sem držal spričevalo v roki, sem si za trenutek predstavljal, kako je bilo tisti dan leta 1936. Učenci so mirno sedeli v svojih klopeh, učiteljica pa je napisala ocene. Že misel na to, da se je spričevalo ohranilo, me preseneti. Dejstvo, da sem jaz dobil njegovo kopijo, pa je za

Ijubitelje zgodovine neizmerno priznanje, ki ga nikoli ne bom pozabil. V spričevalu je viden tudi jugoslovanski žig.

Gospe Stern sem postavil tri vprašanja.

1. Maribor ste zapustili jeseni leta 1938. Leta 1941 je bil okupiran. Kje ste bili takrat? Ali se še spomnite, kako ste se počutili, ko ste izvedeli, da je bil Maribor v bombardiranju popolnoma uničen?

»Jeseni leta 1940 se je začelo hudo bombardiranje Londona. Vsaka noč je bila neznosno hrupna: neprekinjeno protiletalsko obstreljevanje in bombe vse naokrog! Vsako noč, ko smo slišali sirene, smo odšli v pritličje. Mama je imela hud išias in ne bi mogla hitro steči iz hiše, če bi jo zadela bomba, zato smo se odločili, da gremo na deželo, toda celo tam ni bilo varno. Enkrat je ena bomba padla čisto blizu. Torej leta 1941 smo bili v mestecu Tringu, sicer ne v samem središču, nasproti železniške postaje izven mesta. Na srečo je bila blizu, potrebovala sem le sedem minut vožnje z vlakom, v mestecu Berkhamstedu dobra šola, imenovana South Hampstead High School. Nenehno sem morala menjavati šole, deset sem jih obiskovala! Svojo slovenščino sem si od prvega trenutka tukaj v Angliji hotela trmasto zapomniti.

Da je bil Maribor skoraj popolnoma uničen, tega nisem vedela do danes. Ali bi ga sploh še prepoznala?»

2. Ali se vam zdi pomembno, da ljudje raziskujemo lastno zgodovino?

»Mogoče pa je res, da se vi Slovenci bolj ukvarjate s takšnimi stvarmi. Meni se je vedno zdelo, da so Slovenci večinoma bolj akademski kot Nemci, bolj intelektualni in da se radi pogovarjajo o politiki. Slovenski otroci so se radi ukvarjali z igrami, pri katerih je bilo treba napeti možgane, to je na mene naredilo vtis. Ko preučujemo zgodovino, moramo biti pazljivi, da ne verjamemo vsake laži, kajti nekateri zgodovinarji so zelo pristranski ali celo lažejo. Biti moramo pogumni in resnicoljubni.«

3. Ali pogosto vzamete v roke fotografije, ki jih imate še iz časa v Mariboru in obujate spomine?

»Fotografije iz časa v Mariboru zelo rada pogledam, sicer ne zelo pogosto, saj imam še druge opravke. Moji mami se je zdelo zanimivo, da sem jo pred izselitvijo iz Nemčije moledovala, naj ne pozabi vzeti s sabo vseh naših fotografij. In preden smo zapustili Jugoslavijo, sem jo prosila za isto stvar. Sicer se zavedam, da ni več vseh. Mogoče jih je

mama vrgla proč, ker se ji niso zdele pomembne, toda jaz se vsake posamezne spomnim.«

Iz besedila sem ugotovil mnogo stvari. Zelo me veseli, da si je gospa po toliko letih zapomnila tudi najmanjše podrobnosti, saj se sam ne spomnim večine stvari iz svojega otroštva, ona pa se spomni dogodkov pred več kot sedemdesetimi leti. To pomeni, da so ji ti dogodki res ostali v spominu in jih ni želela pozabiti. Fascinantno je, da po vseh teh letih še vedno tako obvlada slovenski jezik. Zelo sem bil presenečen, ko je povedala, da ni vedela, da je bil Maribor bombardiran. Seveda sem ji vse pojasnil in ji tudi poslal povezavo na elektronsko knjigo o bombardiranju Maribora. Povedala mi je:

»Postopoma berem članek, ki si mi ga včeraj poslal in se mi zdi zelo zanimiv. Leta 1944 in 1945 sem bila zaposlena pri Jugoslovanskem odboru za povojno pomoč in obnovo v Londonu in nato pri Tanjugu. Nihče ni omenil Maribora; saj tega ne bi pozabila. Šele zdaj sem izvedela več o tem. Zanima me seveda celo po tako dolgem času.«

Veseli me, da sem v njej vzbudil zanimanje po ponovnem odkrivanju zgodovine, to je tudi moj cilj – doseči to zanimanje pri vseh, predvsem pa tistih, ki bodo nalogo brali. Prav tako se močno strinjam z njenimi besedami, da moramo paziti, katere vire preučujemo, saj je marsikateri vir neresničen. Ali smo lahko sploh kdaj 100% prepričani, da se je nekaj res zgodilo? Kako to vemo? To je še en namen raziskovanja: Ko sem svojo temo preučil na strani literature, se še nisem zadovoljil z izdelkom. Zavedal sem se, da je treba vse potrditi. Ne smemo kar tako verjeti prvi stvari, ki jo preberemo. Zato sem uporabil ogromno virov, knjižnih, internetnih, ustnih in starih časopisov, da sem se na koncu res lahko prepričal, da lahko mirno rečem, da stojim za tem, kar sem v nalogo napisal.

Prilagam fotografije, ki mi jih je po pošti iz Londona poslala Margarete Stern. Vse slike so izključno njena last, imam pa njeno dovoljenje za uporabo v raziskovalni nalogi. Slike so bile posnete v obdobju med leti 1933 in 1938. Nisem navajal vira za vsako sliko posebej, ker so vse last Margarete Stern.

Slika 26: Razredna slika 2. razreda Osnovne šole Ivana Cankarja Maribor, 1934. Margarete je v zadnji vrsti, tretja z desne.

Slika 27: Sestra Margarete Stern na Mariborskem Pohorju

Slika 28: Margarete Stern s sošolci na Mariborskem otoku, poleti 1934.

Slika 29: Na vrtu pred hišo, Margarete Stern je na skrajni desni, oktober 1938

Slika 30: Margaretina oče in sestra, Aleksandrova ulica.

Slika 31: Na mostu do Mariborskega otoka.

Slika 32: Naslovnica spričevala iz Kraljevine Jugoslavije, 1936.

Slika 33: Margarete na vrtu pred hišo, 1935.

KRALJEVINA JUGOSLAVIJA
DRAVSKA BANOVIINA

Drž. Evrop. narodna šola

Maribor

Šolsko leto: 1935/36 Razred: četrti

Ime učenca (-ke)

Hirsch Marjetica

Šol. upravitelj ica
J. Medved

Podatki o učencu (-ki)	
Ime in priimek	<u>Hirsch Marjetica</u>
Dan, mesec, leto rojstva	<u>18. junija 1921. let.</u>
Rojstni kraj	<u>Fürth</u>
Sres	<u>Fürth</u>
Banovina	<u>Banovska</u>
Narodnost	<u>romska</u>
Verolizpovedanje	<u>izrael.</u>
Stanovanje	<u>Krievina Tomisča 8</u>
Starši ali odgovorni skrbnik	<u>Yustas Karola</u>
Prvi vstop v šolo	<u>april 1932</u>

Polletje	Ocena učnega									
	Vedenje	Verostok					Zgodovina	Zemljepis	Računsko in abakosno	Poznavanje prirode
I	<u>odlično</u>	<u>odl 5</u>	<u>odl 4</u>	<u>odl 4</u>	<u>odl 4</u>	<u>odl 5</u>	<u>odl 4</u>	<u>odl 4</u>	<u>odl 4</u>	<u>odl 4</u>
II	<u>odlično</u>	<u>odl 5</u>	<u>odl 4</u>	<u>odl 4</u>		<u>odl 4</u>	<u>odl 4</u>	<u>odl 4</u>	<u>odl 5</u>	

Pregled redov:

za vedenje		za napredek in letni uspeh		š. štev.
<u>odlično</u> = odl	<u>odl</u>	<u>odlično</u> = odl	<u>odl</u>	5
<u>prav dobro</u> = pd	<u>pd</u>	<u>prav dobro</u> = pd	<u>pd</u>	4
<u>dobro</u> = d	<u>d</u>	<u>dobro</u> = d	<u>d</u>	3
<u>nesprimerno</u> = npr	<u>npr</u>	<u>slabo</u> = sl	<u>sl</u>	2
		<u>nezadostno</u> = nz	<u>nz</u>	1

uspeha										Preostali dni	Datum izdajanja
Higijena	Geometrija - prostorske	Ročno delo	Risanje	Lepopisje	Pejza	Talovadna (na 1. let.)	Letni uspeh	opravičenih	neopravičenih		
<u>odl 4</u>	<u>odl 4</u>	<u>odl 4</u>	<u>odl 4</u>	<u>odl 4</u>	<u>odl 5</u>	<u>odl 5</u>	<u>odl 5</u>	<u>odl 5</u>	<u>odl 5</u>	<u>22</u>	<u>26.6.36</u>
<u>odl 5</u>	<u>odl 5</u>	<u>odl 4</u>	<u>odl 4</u>	<u>odl 3</u>	<u>odl 5</u>	<u>odl 5</u>	<u>odl 5</u>	<u>odl 5</u>	<u>odl 5</u>	<u>6</u>	<u>25.7.36</u>

Razr. učitelj L. Lerjaku

Podpis staršev ali skrbnikov

I. polletje: Yustas Hirsch
II. polletje: Yustas Hirsch

Za prestop v višji razred ica

Slika 34: Letno spričevalo Margarete Stern, šolsko leto 1935/36.

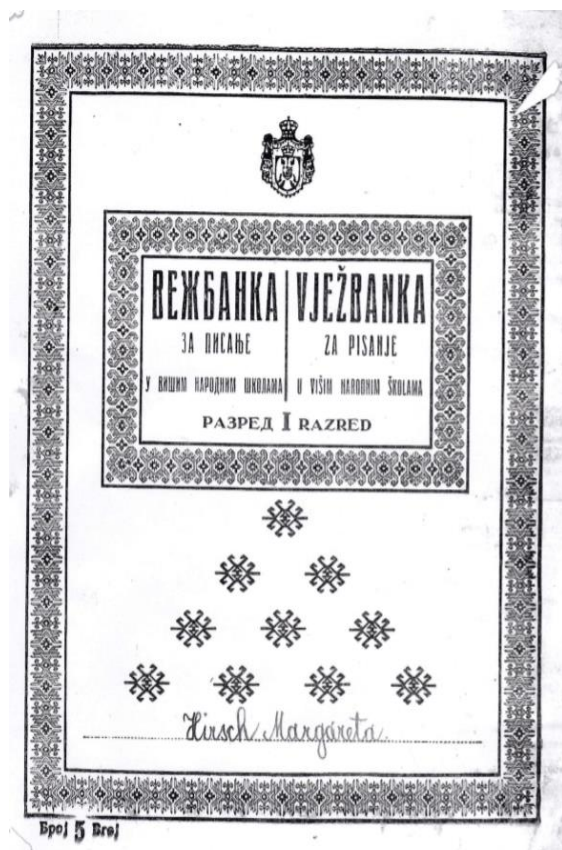

6.2.1 ZVEZKI IZ ŠOLE

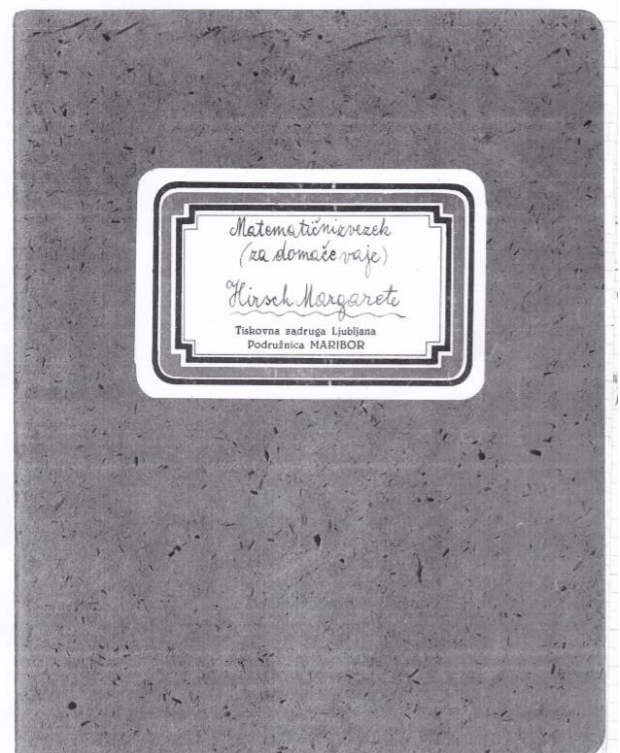
Opomba: To besedilo je bilo napisano 2.6.2020

Z Margaret Stern ostajam v stiku tudi po predstavitvi raziskovalne naloge na občinski ravni. V času karantene sem prejel od nje še eno neprecenljivo pismo. Že nekaj časa nazaj mi je povedala, da ima shranjene njene stare zvezke. Mene je to izredno zanimalo in tako sem se zelo veselil, da bom prejel še več njenih zanimivih spominov. Seveda sem prvotno nalogo oddal že veliko časa nazaj in nisem imel možnosti dodati novih slik. Ker pa imamo do državnega tekmovanja čas, da po možnosti še kaj spremenimo, sem se odločil, da bom priložil še nekaj fotokopij strani zvezkov iz časa, ko je bila v Mariboru, ker je to priložnost, ki je enostavno ne smem zamuditi kot ljubitelj zgodovine. Priložil bom več slik, potem pa jih bom še na kratko opisal.

Ponovno ne bom posebej navajal virov za vsako sliko posebej, saj so vse slike last Margaret Stern.

Slika 35: Naslovnica zvezka »Vježbanka za pisanje« za 1. razred v višji narodni šoli.

Slika 36: Naslovnica zvezka za matematiko za domače vaje (prvotno je bila barv, a je fotokopija bila narejena brez barve).

$$4 \frac{14}{5} : \frac{19}{20} = \frac{14}{5} \cdot \frac{20}{19} = \frac{28}{19} = 1 \frac{9}{19}$$

29) Za koliko je produkt števil $5 \frac{1}{3}$ in $2 \frac{1}{2}$ večji, kakor kvocient teh dveh števil?

$$5 \frac{1}{3} \cdot 2 \frac{1}{2} = \frac{16}{3} \cdot \frac{5}{2} = \frac{40}{3} \quad \frac{16}{3} : \frac{5}{2} = \frac{32}{15}$$

$\frac{40}{3} - \frac{32}{15} = \frac{200 - 32}{15} = \frac{168}{15} = 11 \frac{1}{5}$ Produkt števil $5 \frac{1}{3}$ in $2 \frac{1}{2}$ je za $11 \frac{1}{5}$ večji, kakor kvocient teh dveh števil.

str. 68. 47. domača vaja.

8. II. 38.

11) En $\angle$ kot, ki ga prečnica oklepa s presekanima vzporednicama premicama, meri a) 30° , b) 90° , c) 64° , d) $108^\circ 44'$, e) $35^\circ 43' 12''$, koliki so ostali koti?

$$\angle \alpha = 30^\circ$$

$$\text{Njegov sosedni kot } \beta = 180^\circ - 30^\circ = 150^\circ$$

$$\text{"} \text{dovrni kot } \alpha_1 = 30^\circ$$

(koti ob prečnicah)

Sokot je 150° , ostala kota sta sovina.

$$\angle \alpha = 90^\circ$$

$$\angle \alpha = 64^\circ$$

$$\angle \alpha = 108^\circ 44'$$

$$\angle \alpha = 35^\circ 43' 12''$$

$$\angle \alpha_1 = 90^\circ$$

$$\angle \alpha_1 = 64^\circ$$

$$\angle \alpha_1 = 108^\circ 44'$$

$$\angle \alpha_1 = 35^\circ 43' 12''$$

$$\angle \beta = 90^\circ$$

$$\angle \beta = 116^\circ$$

$$\angle \beta = 71^\circ 16'$$

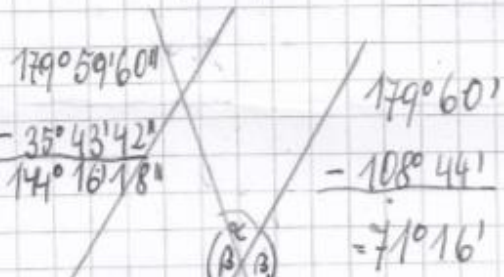
$$\angle \beta = 144^\circ 16' 18''$$

$$\angle \beta_1 = 90^\circ$$

$$\angle \beta_1 = 116^\circ$$

$$\angle \beta_1 = 71^\circ 16'$$

$$\angle \beta_1 = 144^\circ 16' 18''$$

Slika 37: Stran v zvezku matematičnih vaj. Kot vidimo za primer 47. domače vaje, je bila napisana 8. februarja leta 1938.

Za razmislek: Kako je bilo tisti dan, ko je ga. Margaret pisala to nalogo? Je bilo v Mariboru sončno? Ji je šlo pri nalogi dobro? Ali jo je bilo kaj strah grožnje vojne? Se je morala kasneje kaj učiti za kakšno oceno? To so enostavna vprašanja, ki me ženejo naprej v moje raziskovanje. Kako je bilo na tisti in tisti dan?

nas...

yr

8. spis.
Kako se igram s punčkami.

Imam dve punčki. Ena je tudi mačka, ki se imenuje Hajnčiček in opica, ki se imenuje Lili-Lili-Kilijan. Ra-zen teh skrbim se za medveda moje sestre. Medved se imenuje Anica.

V hiši stanujeta dva otroka.

Slika 38: Prva stran spisa »Kako se igram s punčkami«.

Imata tudi mnogo punčk. Le je lepo vreme, prideta vedno navt: pa kličeta: Gretica! Ali si že jedla? Pridi dol! Prinesem svoje punčke in tako se igram ves dan. V odem vremenu, pa prihajata k meni ali jaz knjim. Tako se igramo skoraj vsak dan. Kdorkar mam ni preveč dolgas.

V Mariboru, 3. 3. 1936.

Delo: 5

Pisava: 3/4

Hirsch Margareta.

Slika 39: Druga stran spisa »Kako se igram s punčkami«.

V najnovejšem pismu, katerega nekatere slike sem prilepil pod točko 6.2.1., sem prejel skupaj naslovnico »Vježbanka za pisanje«, v kateri je naslov zapisan v latinici in cirilici. Na vrhu se nahaja tudi grb Kraljevine Jugoslavije. Takšne osnovne zvezke je priskrbela šola, kot je povedala ga. Margaret. Potem sem prejel 3 strani iz zvezka za domače vaje matematike. Najprej naslovnico in potem še 2 strani nalog. Ko sem pregledal vaje, so se mi nekatere zdele kar težke. Zanimivi so mi bili različni zapisi besed, ki se danes več ne uporabljajo. Na primer: prečnica,¹²¹ ali pa ako (če). Potem sem prejel še šolsko vajo iz francoščine. Tukaj pa moram priznati, da nisem prav veliko razumel. Vem pa, da ga. Margaret obožuje jezike in jih veliko zna še danes. Francoščine nikoli nisem dobro spoznal, sem pa videl že iz njenih zapisov, da ni tako enostavna. Poleg tega sem prejel tudi naslovnico zvezka za šolske vaje francoščine. In še na koncu, meni najbolj zanimiva stvar-spis iz slovenščine. Predlagam vam, da si ga preberete, ker je s tem, da je na videz tako enostaven, tako čudovit. Kje danes bi otroci pisali takšne spise? Kdo pi pisal, da se skoraj vsak dan igra s punčkami? Skoraj noben. Vsi vemo, kako se časi spreminjajo in prav čas daje tem dokumentom neprecenljivo vrednost. Spis je napisala leta 1938, torej ko je bila takrat stara 8 let. Takrat se je ocenjevalo delo, torej predvidevam da kakovost izdelka in pa pisava, tukaj pa je šlo za lepopis, ki ga danes več ni. Opazil sem, da je pisala veliko lepše pisane črke kot jaz danes, pa je dobila pa pisavo oceno med 3 in 4. Zanima me, kakšna bi bila moja ocena.

Tolikokrat sem skozi nalogo poudaril, da je zame raziskovanje zgodovine še veliko več kot letnice in imena. Ampak žal si ne morem pomagati in ob tej priložnosti enostavno moram poudariti, kako srečen sem, da sem imel priložnost gledati vse te dokumente in slike. Pa niti toliko ne velja to za fotokopije, kot pa za svari, ki mi jih je gospa pripovedovala in mi jih še vedno pripoveduje. Vse, kar mi pove, kar mi zapiše, je edinstveno. Nikjer na svetu, v nobeni knjigi, reviji, učbeniku, spletni strani,...itd. ne bo mogoče najti tega. Res se moramo zavedati, da smo morda zadnja generacija, ki ima možnost se pogovarjati z ljudmi, ki so preživel 2. svetovno vojno. In ne mislim ljudi, ki so se rodili po letu 1940, ti so bili takrat seveda še zelo mladi. Ko pa imam priložnost, da komuniciram z gospo, ki je živela v Kraljevini Jugoslaviji, je preživela 2. svetovno vojno in še sedaj živi in se lahko normalno pogovarja z mano, takrat najdem svoj smisel v raziskovanju. In zato resnično zastopam to, da moramo mladi in vsi ostali sedaj, dokler še je čas, kolikor se da izkoristiti ta izjemni privilegij. Na primer, moj sin bo lahko

---

¹²¹ Črta, pridobljeno na <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=pre%C4%8Dnica>, 2.6.2020

pripravil čez mnogo let podobno raziskovalno nalogo, a ustne vire bo težko našel. Torej je na nas, da ne pustimo, da ti ljudje kar tako izginejo, ampak mi poskrbimo, da pustijo vsak svoj pečat. Vsak zgodovinar, ki bo to bral me bo mislim da razumel. Zanimivo je preučevati vse možne vire, a nič ni tako razburljivo kot pogovarjati se z ljudmi, ki so določene dogodke preživeli. Zato bi rad res izrazil neizmerno hvaležnost gospe Margareti Stern, ki si vedno vzame čas zame in mi razlaga zgodbe iz njenega otroštva in potem posluša moje prigode in tako dalje. In jaz zagotovo vem, da tudi čez 50 let, če jih bom dočakal seveda, ne bom pozabil gospe Stern, ker je vse to, kar mi je povedala, ostalo v meni. Saj vemo, da je znanje stvar, ki se je pač ne da odvzeti. In če bom jaz te spomine ob moji starosti imel možnost predati naprej nekemu, on pa še dalje in tako naprej, zgodovina res ne bo le preteklost, ampak bo preživela in to je bistvo mojega raziskovanja-naj tako zanimive zgodbe, ki so se dogajale, tako izjemni ljudje, ki so bili bitke za današnjo svobodo niso pozabljeni ampak ostanejo nam v spominu.

6.3 NAČRTOVANJE UČNE URE ZA SOŠOLCE

Za konec sem se odločil pripraviti učno uro za učence. Sam zagovarjam, da je znanje treba predati naprej in prav zato sem pripravil učno uro za vrstnike, ki bi jim omogočila zanimivo in poučno raziskovanje zgodovine Maribora. Sledilo je načrtovanje učne ure:

DEJAVNOSTI UČITELJA (moja vloga)	DEJAVNOSTI UČENCA
UVODNA MOTIVACIJA – preverjanje predznanja	
<p>Skupaj si ogledamo kviz, ki je sestavljen iz 11 vprašanj, ki povzemajo snov raziskovalne naloge.</p> <p>Po kvizu seštejemo točke in ugotovimo, katera skupina je zmagala.</p>	<p>Učenci se po vsakem vprašanju v skupini posvetujejo in odgovor zapišejo na list. Tako pregledamo vseh 11 vprašanj v kvizu.</p>
POTEK UČNE URE	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Učence razdelim v 4 skupine po 3 učence. 2. Učencem razložim potek dneva. 3. Vsaki skupini dodelim temo, ki jo bo čez dan obravnavala. 4. Vsaka skupina dobi list in ima na voljo 30 minut, da se poglobi v svojo temo. 5. Ko vse skupine končajo, jih skličem in jim dodelim skupen zemljevid Maribora, ki sem ga izdelal sam. 6. Učence pospremim skozi mesto do vseh štirih iskanih lokacij. Potem se skupaj vrnemo v šolo. 7. Učencem razdelim anketni vprašalnik.	<p>V skupini se učenci dogovorijo o nalogah posameznika.</p> <p>V določenem času učenci raziskujejo dano temo in s tem spoznavajo zgodovino Maribora.</p> <p>Skupaj na zemljevidu označimo točko, kjer se je »njihov« zgodovinski dogodek zgodil.</p> <p>Vse skupine se odpravijo do kraja dogodka. Ko prispemo na določeno lokacijo, skupina, ki je bila zadolžena za ta dogodek, predstavi, kaj se je tam zgodilo.</p>

	Učenci rešijo anketni vprašalnik.
EVALVACIJA IN POVRATNA INFORMACIJA	
Učencem razdelim vprašalnike, s pomočjo katerih bom ugotovil, kako jim je bilo všeč spoznavanje pomembne mariborske zgodovine med leti 1918-1945.	Učenci samostojno rešujejo vprašalnik.

Sedaj bom podrobneje pojasnil, kako je potekala ta učna ura.

6.3.1 KVIZ

Učenci so se zbrali v učilnici. Bilo jih je osem. Razdelil sem jih v štiri skupine po dva učenca. Za začetek in uvodno motivacijo smo si najprej ogledali kviz, ki sem ga pripravil. Sestavljen je bil iz enajstih vprašanj, ki temeljijo na snovi raziskovalne naloge. Pri vsakem vprašanju so bili podani štiri odgovori, eden izmed njih je bil pravilen. Po vsakem vprašanju so imeli učenci v skupini približno 60 sekund časa, da so se pogovorili o odgovoru. Odgovor so zapisali na list. Tako smo pregledali vseh enajst vprašanj in skupina z največ pravilnimi odgovori je zmagala.

- Kakšen je bil naslov prvega slovenskega celovečernega filma?
- Katerega leta so po Sloveniji podpisovali Majniško deklaracijo?
- Zakaj praznujemo 23. novembra dan Rudolfa Maistra?
- Je bil Maribor po prevratu povsem slovenski? (tukaj sem jim obrazložil, kaj je bil prevrat)
- Katera izmed naštetih industrij je bila med obema vojnama najbolj uspešna?
- Kdaj je bil zgrajen Mariborski otok?
- Kdaj je bila napadena Jugoslavija?
- Kdo je med 2. svetovno vojno uničil večino mariborskih mostov?
- Ali je Adolf Hitler Maribor obiskal 26. 4. 1942?
- Katera industrijska panoga je bila med 2. svetovno vojno najbolj uspešna?
- Kdo je med 2. svetovno vojno bombardiral Maribor?

To so bila vprašanja, postavljena učencem. Seveda so povečini odgovarjali po razgledanosti in splošnemu znanju, saj se pri Zgodovini letos nismo podrobno posvetili

zgodovini Maribora. Namen je bil samo, da učence motiviram in jim predstavim temo, ki sem jo spoznaval.

6.3.2 OBRAVNAVA SNOVI

Po kvizu je vsaka skupina dobila svojo temo oziroma dogodek. V vseh primerih pa je šlo za dogodke, ki sem jih v raziskovalni nalogi podrobno opisal. Za vsako skupino sem izbral po enega:

- Dogodki leta 1918 in razorožitev Zelene garde, 1. skupina.
- Napad na Jugoslavijo, 2. skupina.
- Maribor med okupacijo in obisk Adolfa Hitlerja, 3. skupina.
- Odporniško gibanje med vojno in dogodki 29. 4. 1941, 4. skupina.

Vsaka skupina je imela na voljo 30 minut časa, da se čim bolj poglobi in razišče svojo temo. Na voljo so imeli internet, šolsko knjižnico in kopijo časopisnih člankov dogodka. Učenci naj bi čim bolj raziskovali in svoje ugotovitve zapisali na list v obliki poročila.

Po 30 minutah dela, ko so vsi zbrali dovolj informacij, so se vse skupine zbrale. Potem smo si skupaj ogledali zemljevid Maribora, ki sem ga izdelal sam. Na karti so učenci označili, kje približno se je njihov dogodek zgodil. Tako smo dobili izdelan zemljevid – navodila za pot.

Nato smo se v spremstvu odpravili na sprehod po mestu. Sledili smo zemljevidu in obiskali vse lokacije, ki so jih učenci označili. Ko smo prišli na določeno lokacijo, je skupina, ki je bila zadolžena za določen dogodek, o dogodku poročala. Tako smo postopoma obdelali vse dogodke in na ta način spoznali pomembne prelomnice v zgodovini Maribora, opisane v raziskovalni nalogi.

Zatem smo se vrnili v šolo. Naslednji dan sem jim v šoli razdelil anketni vprašalnik, da sem kot avtor dobil povratno informacijo o tem, kakšen se jim je zdel dan in kaj bi mogoče popravili. Vprašalnik se nahaja na naslednji strani. Tukaj pa so deli nekaterih časopisov, ki naj bi jih učenci poiskali med vsemi kopijami.

Skopiral sem tudi nekatere časopise, ki se niso ujemali z določenimi temami, tako da so morali učenci izbrati prave. Tako so raziskovali kot pravi zgodovinarji, ki ne smejo uporabiti napačnih informacij, temveč morajo presoditi verodostojnost vsakega vira.

Meščani in delavci!

Mestno „Schutzwehr“ sem radi njenega nepostavnega in obé-
nevarnega početja razpusili; njeno razoroženje je v leku.

Meščani in delavci!

„Schutzwehr“ mesta Maribor je obistalala vecinoma žal iz takih elementov, da nisem mogel več zaupati tej naredbi Vašega blaga in življenja. Na straži stojeci ude mestne „Schutzwehr“ so sami plenili, ropali, streljali na ljudi in so tako tvorili ne več „Schutzwehr“, temveč delotna družba, ki se je moramo bati.

Od udov Mestne „Schutzwehr“ storjene zločine bom objavil v listu „Marburger-Zeitung“. Na to veliko in nevarno napako sem opozoril zastopnike mestne občine, toda natelet sem pri tem vselej je na glava usela. Razen tega sem danes izvedel iz zanesljivega vira, da mestna „Schutzwehr“ proti dogovorom in v nameri vsake vojske podrejenosti namerava napasti moje čete in v zvezi uplone jugoslovanske osebe za talce. Zato sem to ukrenil in zapovem.

Drzavno orožje vsake vrste, municijo, opravo in monture morajo pripadniki mestne „Schutzwehr“ do 12 ure opoldne oddati, in sicer ti, ki so na severnem bregu Drave, v domobranski vojašnici; oni na južnem bregu Drave v topniškari vojašnici.

Udom mestne „Schutzwehr“ izpostavljene legitimacije nimajo rožbene veljave več. Pripadniki bivše „Schutzwehr“ so po oddaji navedenih predmetov prosti in se morejo v Maribor povrniti svojem civilnemu poklicu, če se pokorijo mojim naredbam in so rojeni Mariborčani, mest „Schutzwehr“ in so Mariborčani, morajo se danes pred mojim zastopnikom mestno

Jožko ... ki so Mariborčani, a so pripadali mestni „Schutzwehr“, se morajo do 12 ure opoldne zglašiti v domobranski vojašnici, da dobijo izkaznice. Z udi bivše „Schutzwehr“, ki se temu povejajo ne pokorijo brezopogov, se bo postopalo kot z uporniki.

Vrhutaga morajo vsi prebivalci mesta Maribor drzavno orožje in municijo oddati, na južnem bregu Drave v topniškari vojašnici, na severnem bregu Drave v domobranski vojašnici. Od 12 ure opoldne naprej bodo hodile živahno obhodne straže (patrole) ter od Sumljinih zahtevale, da se izkazuje. Pri strankah in v hišah, v katerih se, kakor se domneva, hram orožje in municija, bom odredil hitre preiskave.

Tegi pa nisem ukrenil zoper Vis in ne zoper mesto Maribor, marveč storim le to, kar sem pri nastopu svoje službe obljubil: skrbel za mir in red, za varnost Vašega življenja in blaga, in hočem ter bom držal svoj obljubo.

Politična uredba mesta Maribor se s tem ne dotika na noben način, mestni upravitelji ostanejo na svojem mestu. Danes ob 12 uri opoldne naprej smejo nositi vojaško uniformo samo moje čete, osebe vodstva vojaškega transporta, osebe sanitete; osebe teh zadnjih dveh skupin morajo imeti izkaznice.

Meščani in delavci! Ne hojte se in imejte mimo kni! Moje čete so pramoji vzdrževalci reda. Po moji hokajsalni Vas tedn poljudiz v zadnjih trenutkih sedanjega tekega casa življajski. Dokler mojim naredbam ne nasprujete, ste pod mojim osebnim varstvom, in bom vsako Vam prizadeto krivico najostreje kaznoval. Nasprotno pa Vas svarim pred vsako nepremišljenostjo, da se zabram razglasitev **preki-soda**. Jaz in moj častniki smo odločni in močni dovolj, z nasim vrhim četami zadušiti vsak upor, če je potrebno, z najostrejšo silo.

Maribor, dne 23. novembra 1918.

General Maister,

zastopnik mestni in občinski svetniki Maribor, vsi in vsi samostojno
morajo svoje poslanstvo opraviti v skladu s temi naredbami.

Slika 40: Članek iz mestnega časopisa, z dne 23. 11. 1919, o razorožitvi Zelene garde.¹²²

Slika 41: Naslovnica časopisa MARBURGER ZEITUNG, 27. 4. 1941, »Der Führer in Marburg!«¹²³

¹²² Pridobljeno na <https://static.vecer.com/images/slika/2020/01/26/razorozitevzelenegarde.jpg>, 3.6.2020

¹²³ Marburger Zeitung, 27. 4. 1941, letnik 81, številka 94, str. 1.

MARIBOR V LETIH 1918–1945

REFLEKSIJA DNEVA

Datum: _____

1. Ti je bila všeč zamisel, da si lahko danes postal zgodovinar in raziskoval o zgodovini Maribora? Zakaj?

---

2. Si danes spoznal kaj novega ali si vse informacije vedel že od prej?

DA   NE

3. Če si obkrožil da, kaj si se novega naučil?

---

4. Kaj ti je bilo v celem dnevu najbolj všeč?

---

5. Bi kaj dodal, izboljšal?

---

6. Kakšno je tvoje sporočilo avtorju in mentorici po končanem dnevu?

HVALA ZA SODELOVANJE!

Slika 42: Zemljevid, ki sem ga izdelal in smo ga z učenci dopolnili pri učni uri. Narisana je opravljena pot po mestu in točke, kjer smo se ustavili.

29.4.1941 - kaj se je zgodilo?

29.4.1941 so Mariborski komunisti in skojevci zaigali dva nemška avtomobila in s tem izvedli prvo uporniško akcijo proti nacističnemu okupatorju.

"Danes zjutraj okrog 5:20 so neznanci zaigali dva osebna avtomobila v Volkmajerjevih prehodih pri delavnici Twerlin. Do sedaj storilcev nisimo mogli odkriti. Slovenska mladina med šestnajstim in dvajsetim letom začne neprijetno opozarjati nase. To bomo preprečili z energično policijsko akcijo, ki jo že opravljamo." Je direktor mariborske nacistične policije zapisal v pismu političnemu komisarju.

Enega ključnih udeležencev Bojana Hliča je gestapo aretiral. Po mučenju so ga 27.9.1941 ustrelili na dvorišču mariborskih sodnih zaporov.

Vir: RTV SLO

Mariborske in druge zgodbe

19.2.2020

Žun in Dea

Slika 43: Eno izmed štirih poročil, ki so jih napisali učenci. Morali so uporabiti vsaj po en knjižni in en internetni vir.

Slika 44: Med iskanjem informacij v knjigah in časopisih.

Slika 45: Delo z računalniki in iskanje informacij.

Slika 46: Učenci med poslušanjem predstavitve na 2. točki: Odporniško gibanje med vojno in dogodki 29. 4. 1941. Stali smo natanko na mestu akcije.

Slika 47: Učenci pred kipom generala Maistra, na istoimenskem trgu. Dogodki leta 1918 in razorožitev Zelene garde.

6.3.3 REFLEKSIJA UČNE URE

Dan po izvedbi praktičnega dela sem učencem v šoli razdelil anketne vprašalnike, da sem dobil refleksijo za celoten dan. Izvedel sem, da so bili vsi učenci izredno zadovoljni z dnevom. Prav vsi so bili mnenja, da so se nekaj novega naučili. Mislim, da je to izredno pomembno, saj potrjuje, da je bilo za učence zelo koristno. V šoli imamo le dve uri zgodovine na teden in sploh ni časa za vse podrobnosti. Ves namen izobraževanja, pa ne le tistega v šolah, izobraževanja o življenju, ki traja od rojstva do smrti, je, da bi razumeli samega sebe in svet okoli nas. To vključuje tudi dogodke, ki so oblikovali naše lastno mesto. Svoboda je danes skoraj povsod samoumevna, nekaj pa ni bilo tako. Zato je pomembno, da se zavedamo, kakšne neverjetne zgodbe so se dogajale na ulicah, po katerih se sprehajamo vsak dan. In kot sem že povedal, ti znanje nič ne koristi, če ga ne znaš uporabiti. Sam sem ga uporabil tako, da sem pomagal zgodovino Maribora približati svojim vrstnikom. Poudarjam (ponovno), da zgodovina ni učbenik, poln letnic in imen, ki nič ne pomenijo. Zato so si učenci ob izvedbi ure na terenu veliko več zapomnili, saj so lahko odšli ven, se sprehajali in v živo videli lokacijo dogodkov. Če bi sedeli v učilnici in bi predaval o teoriji, bi se jim zdelo dolgočasno in ne bi bili tako zainteresirani ter bi si manj zapomnili. Kljub temu da je zgodovina sestavljena iz dejstev in objektivnega razmišljanja, je potrebno tudi kritično razmišljati. Zakaj se je določena stvar zgodila? Ali je bila dobra ali slaba? Misliti s svojo glavo je ena izmed ključnih potreb. Učenci so poslušali z velikim zanimanjem, kar mi pove, da so to res informacije, ki jih zanimajo in ki jih še niso poznali. Seveda je treba povedati, da so bili učenci zelo razgledani in so te dogodke razumeli. Po resnici povedano se mi zdi, da je podoba današnje mladine v resnici zelo drugačna. Mnogo šolarjev sploh ne ve, kaj je naredil Rudolf Maister in da je Maribor obiskal Adolf Hitler. Zato si želim, da bi s to nalogo lahko odprl nove poti vsem, ki jo bodo brali. Naloga zato ostaja šoli kot učni pripomoček, tudi ko bom zaključil osnovno šolanje.

Ob koncu bi rad izrazil še mnenje o mojih občutkih ob izvedbi. Sam sem se danes postavil v vlogo učitelja in to delo me zelo veseli. Všeč mi je, ko se zavedaš, da si nekomu vsaj nekoliko razširil znanje. In prepričan sem, da učenci tega ne bodo pozabili niti kot odrasli. V vlogi sem užival, najbolj pri kvizu, ker sem poznal vse odgovore, učenci pa so brskali po spominu in sklepali, kakšen bi lahko bil odgovor. Zagotovo s to nalogo še nisem končal z raziskovanjem in tudi v srednji šoli bom poskušal širiti obzorja sebi in drugim.

Ko so učenci rešili liste, sem jih zbral in pregledal. Ko sem jih vprašal, če so se naučili česa novega (2. vprašanje v anketnem vprašalniku), so prav vsi odgovorili z da. Moja naloga je bila torej uspešno opravljena, saj je bil vendar moj prvotni namen, da se naučijo vsaj nekaj novega. Učenci so bili navdušeni, da so lahko odšli v mesto in zgodovino spoznavali na kreativen način. Večini je bil najbolj všeč začetni kviz, ki sem ga pripravil prav zaradi uvodne motivacije. Nekaterim pa je bil najbolj všeč sprehod po mestu. Le eden izmed učencev je napisal, da bi nekaj popravil oziroma izboljšal, in sicer da bi še podaljšal sprehod po mestu. Torej sklepam, da so vsi učenci uživali in bi si to želeli še ponoviti. Prilagam še izpolnjeno anketo učenca, ki je izrazil, da mu je bilo všeč, da se nismo učili na tradicionalen način, temveč na nov, kreativen način.

MARIBOR V LETIH 1918-1945

REFLEKSIJA DNEVA

Datum: 20.2.20

1. Ti je bila všeč zamisel, da si lahko danes postal zgodovinar in raziskoval o zgodovini Maribora? Zakaj?
Da, ker je to dosti boljši način učenja kot branje in učenje na tradicionalen način.
2. Si danes spoznal kaj novega ali si vse informacije vedel že od prej?
 DA NE
3. Če si obkrožil da, kaj si se novega naučil?
Da je bil Bojan Hich ob času protesta star le 18 let.
4. Kaj ti je bilo v celem dnevu najbolj všeč?
Kviz na začetku.
5. Bi kaj dodal, izboljšal?
Ne.
6. Kakšno je tvoje sporočilo avtorju in mentorici po končanem dnevu?
Bilo je zelo fajn in počeno. Cestitke.

HVALA ZA SODELOVANJE!

Slika 48: Refleksija dela.

Torej, kaj sem sam ugotovil iz tega? Nekateri učenci so pripravljene spoznavati nove stvari. Podpirajo alternativne metode učenja, ki jim omogočijo res pozitivno izkušnjo. Iz lastnih izkušenj govorim, da sem si vedno lažje zapomnil in razumel snov, ki smo jo spoznavali preko filma, slik, igre, itd. kot pa takrat, ko smo reševali učne liste in brali učbenik. Zato se mi zdi res pomembno, da mladi delamo na takšnih projektih, ker le mi sami vemo, kaj bo najbolj zanimivo za naše vrstnike. Ne vem točno kakšna navodila imajo učitelji za poučevanje a vem pa, da če te neka stvar zanima, ti ni težko učiti se o tem. In če bi učencem znali na različne načine predstaviti snov zanimivo, bi morda imeli več volje do učenja. V šolah je še vedno morda premalo poučevanja na takšen način.

Po drugi strani pa se seveda zavedam, da takšnih stvari ni lahko izvesti. Sam sem do sedaj dvakrat izvedel učno uro in ne morem ravno reči, da je delo lahko. Potrebno je veliko stvari, predstavljam pa si lahko, da bi bilo še težje, če bi to počeli s celotnim razredom, se pravi več kot 20 otrok. Kljub vsemu pa je namen vsega na koncu, da se učenci nekaj naučijo in do znanja se pride na več načinov, za nobenega ne moremo ravno reči, da je napačen, so pa slabši in boljši.

DRUŽBENA ODGOVORNOST

Ko končujem to raziskovalno delo, bi rad poudaril, da raziskovalna naloga ni le delo posameznika, temveč vključuje veliko ljudi. S svojim delom si želim, da bi mi mladi bolj raziskovali našo preteklost, da si pod pojmom zgodovina ne bi predstavljali le debelega učbenika, polnega letnic, temveč nekaj, kar je živo in med nami.

S svojim delom želim vsem ljudem približati zgodovino Maribora v prvi polovici 20. stoletja. Upam, da bodo vsi, ki bodo nalogo brali, spoznali nekaj novega in da bom tudi v drugih ljudeh vzbudil zanimanje po raziskovanju. To sem konkretno preizkusil pri mojih sošolcih, ko sem jih za en dan postavil v vlogo raziskovalca. Upam, da bodo vsi, ki bodo to nalogo brali, tudi sami postali raziskovalci, tudi če le za kratek čas.

Raziskovanje je nekaj, kar počnemo vse življenje. Ampak na koncu gre le zato, da razumemo vse okoli nas. Velikokrat smo kritični do družbe, želimo si sprememb, pa še sami ne vemo, kaj točno želimo spremeniti. Kot je povedal kustos muzeja v intervjuju, si ljudje včasih želimo hitrih rešitev, ki ne zahtevajo truda. A po celem letu (sedaj, na koncu šolskega leta res lahko tako rečem) ugotavljam, da je za to, da lahko temeljito razumemo dogajanje pred nami in tisto, ki se dogaja sedaj, potrebno res poglobljeno spoznati stvari.

7 ZAKLJUČEK

V raziskovalni nalogi sem opisal politično, gospodarsko in kulturno življenje v Mariboru med leti 1918 in 1945.

Maribor je bil pred 1. svetovno vojno, kar se tiče prebivalstva, skoraj čisto tuj.¹²⁴ Velika večina prebivalstva je bila avstrijskega in nemškega. Z začetkom 1. svetovne vojne se je zelo spremenila podoba mesta. Veliko je bilo stradanja in negotovosti. Maribor je uradno spadal pod Avstro-Ogrsko, ki je na frontah doživela velike poraze, sploh v letu 1918. Položaj je postal napet, ko so se vojaki vračali s front tudi skozi Maribor. Mestni svet je želel zaščititi mesto in je predlagal, da Maribor postane popolnoma avstrijsko mesto (oziroma pripade Nemški Avstriji), da bi tako dobili vojsko s severa, ki bi nas zaščitila. Rudolf Maister pa je vedel, da je ta cena previsoka in bi tako zatrl slovenski narod in kulturo v Mariboru. Prevezel je vojaško poveljstvo in je v noči z 22. na 23. november razorožil Zeleno gardo vojakov, ki so bili nemške narodnosti in so se želeli boriti za to, da Maribor več ne bi bil Slovensko mesto. Sprožil je mobilizacijo in z zbrano vojsko zaščitil Maribor, dosegel je, da je Maribor leta 1919 uradno postal mesto novorojene Kraljevine SHS.

Maribor je v obdobju med 1. in 2. svetovno vojno doživel velik gospodarski vzpon. Po letu 1918 se je spremenila tudi struktura obrti. Veliko obrtnih panog je zaradi razvoja industrije nazadovalo, na primer čevljarstvo in krojaštvo. Maribor je po elektrifikaciji počasi postajal eno izmed bolj razvitih evropskih mest. Različne vrste industrije, najbolj tekstilna, so vplivale na priseljevanje v mesto. Veliko ljudi je po 1. svetovni vojni iskalo službo in tovarne v Mariboru so bile ključen dejavnik pri širjenju mesta. Na razvoj sta vplivala tudi turizem in kultura. Dogodki, kot je bil Mariborski teden, so v mesto privabljali tujce. Začelo se je graditi vse več stanovanj in naselij, ponovno so se odprle trgovske poti z drugimi mesti. Kljub gospodarski krizi v tridesetih letih spada Maribor med tista mesta, ki med vojnama niso nazadovala, temveč napredovala. Med vojnama pa se je spet začela večati nemška želja po nemškem Mariboru. Razmere so se kmalu močno spremenile z začetkom 2. svetovne vojne. Razvoj industrije je imel tudi svoje posledice. Ker je Maribor postajal vse bolj razvit, so si Nemci vse bolj želeli imeti mesto

---

¹²⁴ V pomenu, da ni bilo veliko Slovenskega prebivalstva

pod svojim okriljem. Seveda pa je bila želja po tem med Nemškim prebivalstvom prisotna že mnogo prej, povečala pa se je tudi z vzponom Nacizma v Nemčiji.

Aprila 1941 so Nemci okupirali Maribor. Vse do izdihljajev vojne je bil Maribor v nemških rokah. Z nasiljem so vladali mestu, okoli 6.000 Mariborčanov je v obdobju okupacije umrlo. Odpuščeni so bili učitelji, uradniki in praktično vsi Slovenci, ki so opravljali pomembna dela v mestu. Izvajana je bila tudi močna propaganda ter ponemčevanje.¹²⁵ V letih 1944 in 1945 je bil Maribor močno bombardiran s strani zaveznikov. Po osvoboditvi je bil Maribor povsem porušen.

Kljub temu da so nacisti zapustili Maribor, je vojna pustila nepopisen pečat. Mesto je bilo kot večina večjih evropskih mest v ruševinah, smrtnih žrtev je bilo veliko. Maribor je bil pred okupacijo cvetoče industrijsko pomembno mesto, vse skupaj pa se je s prihodom Nemcev povsem spremenilo. Ljudje so bili nedolžni, pa so kljub temu trpeli več let trajajočo tiranijo in nehumano vedenje, ki je ljudi povsem izčrpalo. A tudi v najhujših časih in trenutkih je ljudstvo pokazalo, da zmore. Veliko ljudi je umrlo, ne samo Slovencev, in zaradi njih lahko danes svobodno govorimo svoj jezik. Verujemo v to, kar želimo. Izrazimo svoje mnenje. Grozote, s katerimi so se srečali ljudje med 2. svetovno vojno, so nepopisne. Maribor je po vojni potreboval več let, da se je postavil na noge. Kljub temu da danes ni resne grožnje vojne, se moramo zavedati, kako narobe je žrtvovati ljudi, predvsem nedolžne ljudi zaradi ideološkega nasprotovanja. Ljudje še vedno iščejo svojce, ki so jih izgubili med vojno in od katerih so bili tako kruto ločeni. Danes si težko predstavljamo, kako bi bilo, če bi nas Slovence prisilili govoriti nemško. Nemčija je imela skoraj popoln načrt za dominacijo v Evropi. Zavladala je s trdo roko in presenetila ljudi z grozotami, ki jih je svet do takrat videl le v véliki vojni. A tudi sam strateški genij Adolf Hitler je spregledal ključno malenkost. Ljudje so trmasti. Vedno se bo našel nekdo, ki se bo pripravljen boriti za to, kar je prav, tudi če pri tem izgubi življenje. Govorim u Bojanu Ilichu. O vseh zdravnikih in duhovnikih, ki so pomagali Slovincem. O slehernem Slovincu, ki je še vedno govoril slovensko, kljub temu, da je bilo to prepovedano. In nenazadnje o vojakih, ki so se žrtvovali za skupno dobro. Morda umrli tega niso vedeli, a nič ni bilo zaman.

---

¹²⁵ Ali germanizacija.

Pomembno je, da raziskujemo svojo zgodovino, sploh ko pride do raziskave zločinov, kakršne so zagrešili nacisti nad Slovenci. Mnogo ljudi meni, da je zgodovino treba poznati zato, da se ne bi nikoli ponovila (glede slabih stvari), meni pa se zdi, da je poznavanje zgodovine več kot samo to. Realno obstaja zelo majhna verjetnost, da bi se kdo med nami znašel v situaciji, ko bi moral spakirati kovčke v 30 minutah in oditi neznano kam. In nihče od nas se najbrž ne bo skrival v kleti zaradi bombardiranja Maribora. Dejstvo je, da smo ljudje premalo izobraženi in se ne zavedamo, kakšno ceno so plačali naši predniki za današnjo svobodo, saj je svoboda za nas samoumevna. Bolj nas moti, če televizijski spored ni po našem okusu, kot pa da bi nas bilo strah, da nas bodo odpeljali stran od družine. Poleg tega so tukaj še ljudje, ki sploh ne vedo, kaj se je dogajalo med 2. svetovno vojno:

Video je nazoren element takratne propagande tretjega Rajha, saj Maribor (Marburg) predstavi za *»staro nemško mesto, ki je sedaj osvobojeno in spet pripojeno k Rajhu«*. Video predstavlja pomembno bogatitev arhivskega in raziskovalnega gradiva o medvojnem času v Mariboru. Raziskovalec Toš je ob tej priložnosti opozoril, da se v zadnjem času opaža krepitev t. im. »hitlerjanskih« vrednot. Po njegovem mnenju nekateri ljudje v Hitlerju prepoznavajo luč upanja ali celo rešitev njihovih in družbenih težav tudi v današnjem času. Toš to potrjuje s komentarji, ki so pogosti na spletu. Omenja naslednje primere:

»Škoda, ker Hitler ni dobo vojne«, »Adolf, vrni se in pobij golazni«, »Hitler bi mogo prit gor, da bi naredu red«, ipd.

V zaključku prispevka je vsekakor potrebno poudariti, da je bil nacionalsocializem, poleg fašizma in komunizma (in z njim njegov vodja) za ves svet, še posebej pa za Evropo, ki je doživela človeško in materialno opustošenje, vse prej kot koristen. Zato je nujno, da se na posledice, ki so jih te tri totalitarne ideologije dvajsetega stoletja povzročile, ves čas opozarja. Tudi s projektom, ki ga je zasnoval Mihael Toš.

Slika 49: Članek, ki govori o obisku Hitlerja v Mariboru¹²⁶

V članku vidimo, da se na žalost na različnih spletnih straneh še vedno najdejo komentarji, ki se strinjajo z idejo fašizma. Pišejo jih ljudje, ki ne vedo, kakšne grozote so počeli nacisti. Ne moreš govoriti o stvari, ki je ne poznaš in zato je pomembno odkrivanje zgodovine – da razumemo našo vlogo in delovanje v sedanjosti.

Ob raziskovanju sem se naučil mnogo stvari. Ne samo letnic in števil iz knjig, temveč tudi to, da ni naključje, da lahko sedaj tukaj sedim in svobodno pišem svoje mnenje o

¹²⁶ Pridobljeno na <https://www.casnik.si/maribor-je-hitlerja-sprejel-z-navdusenjem/>, 11. 2. 2020.

takratnih časih. Upam, da to raziskovalno delo ne bo le pusto besedilo, temveč nekaj, kar bo v pomoč pri učenju ter vir novih informacij tudi drugim ljudem.

V raziskovalni nalogi sem morda velikokrat večkrat ponavljal iste stavke. To sem naredil (ne namenoma) iz dveh razlogov. Prvič, nalogo sem začel delati septembra, sedaj pa je junij, kar pomeni, da se dobesedno celo leto ukvarjal se z nalog in sem morda sproti pozabljal, da sem nekaj že omenil. Kot drugič pa, ker dejansko zastopam to, kar povem. Vse kar sem napisal v nalogi, ni bilo zaradi vpliva na bralce, ampak zaradi tega, ker dejansko mislim, da bi morali mladi govoriti več o tem. Raziskovati našo zgodovino in snovati svoje mnenje.

Večkrat me je kdo skozi leto vprašal, kako ima sploh voljo, da tako obsežno pišem v nalogo. Moj odgovor je preprost. Ker sem vse, kar sem napisal, napisal iz zanimanja in iz srca. Morda sem v 8. razredu, pa tudi na začetku 9. razreda še mislil, da bo delo brezvezno in naporno. Ja, naporno je res bilo, a tega sam sploh nisem opazil. To pa zato, ker sem v delu užival. Vse kar sem naredil, zasnoval, pregledal, pripravil, se mi je obrestovalo. In ne govorim o priznanjih, govorim o mojem znanju. Nikoli ne bom pozabil, kaj sem vložil v to nalogo in kaj sem se naučil, pa tudi, če rezultati ne bodo takšni, kot jih bom pričakoval. In na koncu dneva je raziskovanje plod lastnega zanimanja, nečesa, kar želiš odkriti na vse načine.

Za konec pa samo še to. Moja naloga ne bo širše poznana. Prebralo je ne bo veliko ljudi in tega se zavedam, oziroma sem se tega zavedal že ob začetku pisanja. Z njo ne bom zanetil nobene revolucije ali rešitve za svetovni problem. Ampak to me niti malo ne moti- kot je povedal Napoleon Hill:

“If you cannot do great things, do small things in a great way.”

Upam, da ste v branju uživali tako, kot jaz v pisanju.

8 VIRI IN LITERATURA

8.1 LITERATURA:

Stavbar, V. (2015). Maribor v letih 1917 in 1918. Politično in kulturno življenje Mariborčanov v zadnjih letih habsburške monarhije. V Golija Godina, M. (Ur.), *Maribor in Mariborčani* (str. 203–216). Ljubljana: Založba ZRC.

Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992. (2005). Ljubljana: Mladinska knjiga.

Potočnik, D. (2010). Gospodarske razmere v Mariboru med svetovni vojnama. V Oset, Ž., Berberih Slana, A. in Lazarevič Ž. (Ur.), *Mesto in gospodarstvo – mariborsko gospodarstvo v 20. stoletju*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino ter Maribor: Muzej narodne osvoboditve.

Potočnik, D. (2006). Maribor med leti 1918–1941. V Friš, D. (Ur.), *Studia Historica Slovenica*, časopis za humanistične in družboslovne študije, letnik 6 (2006, številka 2–3. Maribor: Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča.

Hartman, B. (2009). *Maribor – dogajanja in osebnosti*. Maribor: Litera.

Balažič, U. (2016). Vsakdanje življenje v mestu Maribor med letoma 1941 in 1945 v luči Marburger Zeitung. Pridobljeno na <https://dk.um.si/Dokument.php?id=101277>, 15. 1. 2020.

Dežman, J., (2007). *Rojstvo Slovenije*. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije.

Hartman, B., (2006). *Rudolf Maister: general in pesnik*. Ljubljana: DZS.

Razpotnik, J., (2013). *raziskujem preteklost 9*. Učbenik za zgodovino v devetem razredu osnovne šole. Ljubljana: Založba Rokus Klett.

Radovanovič, S., (2015). *Maribor pod točo bomb: taborišče smrti. Miklavž na Dravskem polju: Roman*

8.2 VIRI:

Gestapo. Pridobljeno na <https://www.britannica.com/topic/Gestapo> , 1.6.2020

Marburger Zeitung, letnik 81, št. 94, str. 1. Pridobljeno na

<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-NZG5OVRC>, 4. 2. 2020.

Maribor je Hitlerja sprejel z navdušenjem. Pridobljeno na <https://www.casnik.si/maribor-je-hitlerja-sprejel-z-navdusenjem/>, 1.6.2020

Maribor v prvi svetovni vojni: Življenje v zaledju-razstava. Pridobljeno na <http://www.pokarh-mb.si/si/s/146/maribor-v-prvi-svetovni-vojni-zivljenje-v-zaledju-razstava.html>, 27.5.2020.

Ecrasite. Pridobljeno na <https://www.wordnik.com/words/ecrasite>, 1.6.2020

Zgodovina. Pridobljeno na <http://mnom.si/sl-si/O-muzeju/Zgodovina>, 2.6.2020.

Fran. Pridobljeno na <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=pre%C4%8Dnica>, 2.6.2020.

Gradivo: ponovna uvedba absolutizma in začetki ustavnega življenja. Pridobljeno na https://dijaski.net/gradivo/zgo_sno_ponovna_uvedba_absolutizma_in_zacetki_ustavne_ga_zivljenja_01, 3.6.2020.

Terminologišče. Pridobljeno na <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/slovarji/pravni/iskalnik?iztocnica=demarkac%C3%ADjska%20%C4%8D%C5%95ta#v>, 3.6.2020.

Fran. Pridobljeno na <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=rasizem>, 3.6.2020.

Fran. Pridobljeno na <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=nacionalizem>, 3.6.2020.

Mariborski večernik Jutra, 6. 4. 1941, letnik 15, št. 78a. Pridobljeno na <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-9KLG2AKG>, 4. 2. 2020.

Slovenski dom, 7. 4. 1941, letnik VI, št. 79. Pridobljeno na <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-SSDJHAW8/7c7061ee-08ef-4710-a978-6e2d63225d63/PDF>, 4. 2. 2020.

Jutro, 27. 4. 1941, letnik XXII, št. 100. Pridobljeno na <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-D2E6A03X/2989d480-bf1f-47dd-a209-5d383246e3fb/PDF>, 4. 2. 2020.

Marburger Zeitung, 27. 4. 1941, letnik 81, št. 94, str. 1. Pridobljeno na <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-NZG5OVRC>, 4. 2. 2020.

Marburger Zeitung, 15. 5. 1941, letnik 81, št. 109, str. 1. Pridobljeno na <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-6AEAP7HE>, 10. 2. 2020.

Marburger Zeitung, 23. 6. 1941, letnik 81, št. 145. Pridobljeno na <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-EGIVSFVS>, 10. 2. 2020.

Parlamentarna država. Pridobljeno na <https://www.dz-rs.si>, 1.6.2020

Viri fotografij:

- Osebni arhiv Margarete Stern.
- <https://stareslike.cerknica.org/2013/06/23/1904-zemljevid-avstro-ogrske-dezele/>, 4. 2. 2020.
- [https://sl.wikipedia.org/wiki/Majni%C5%A1ka_deklaracija_\(1917\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Majni%C5%A1ka_deklaracija_(1917)), 4. 2. 2020.
- https://www.kam.si/general_rudolf_maister/, 4. 2. 2020.
- http://www.hervardi.com/rudolf_maister_razorozitev_zelene_garde.php, 4. 2. 2020.
- <https://www.vecer.com/fran-voglar-med-prvimi-sinovi-nase-domovine-10120842?mView=1&tmpl=component>, 4. 2. 2020.
- <http://www.zgodovina.eu/slovinci/koroska/pogodba-maister-passy.htm>, 4. 2. 2020.
- https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Razglednica_Maribora_1918.jpg, 4. 2. 2020.
- <https://www.darabanth.com/en/major-auction/20/categories~Foreign-postcards/Slovenia~7081/Maribor-Marburg-an-der-Drau-Hauptplatz-Verlag-von-Heinrich-Krapek-main-square-with-the-shop-of-~II989318/>, 4. 2. 2020.
- <http://industrijskapespot.si/tovarna-zlatorog-maribor---opis.html>, 4. 2. 2020.
- <http://www.arhitekturni-vodnik.org/?object=209&mode=3&pic=1346&pl=0&o=0&a=0>, 4. 2. 2020.
- <https://www.bolha.com/slovenija/maribor-melje-skladisca-carinarnice-in-drz-zeleznice-oglas-959289>, 4. 2. 2020.
- <https://museu.ms/collection/object/253290/dr-oetker?pUnitId=30>, 4. 2. 2020.
- <https://siol.net/trendi/potovanja/mariborsko-kopalisce-ki-je-veljalo-za-enega-od-najlepsih-in-najmoderneisih-foto-473271>, 4. 2. 2020.
- <http://galerija.industrijskapespot.si/index.php/Glavna-elezni-ka-postaja/elezni-ka-postaja--fotogalerija/Mariborski-teden-1938-VIR-UKM>, 4. 2. 2020.
- https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Postcard_of_Maribor_1940.jpg, 4. 2. 2020.

- <https://www.postgeschichte-kemser.com/artikel/11781/jugoslawien-fotokarte-banja-luka-n-maribor-1940-zwangszuschlagsmarke-rotes>, 4. 2. 2020.
- <http://www.plinarna-maribor.si/140let.cp2?page=13>, 4. 2. 2020.
- <https://fototekamnzs.com/2016/04/06/75-let-od-bombardiranja-beograda-in-aprilske-vojne-1941/prihod-nemskih-oddelkov-v-maribor-8-4-1941/>, 4. 2. 2020.
- <http://znaci.net/fotogalerija/fq/25.htm>, 4. 2. 2020.
- <https://maribor24.si/lokalno/hitlerja-med-postankom-v-mariboru-sprejeli-z-navdusenjem>, 4. 2. 2020.
- <https://www.bolha.com/militarije-vojni-spominki/stajerska-domovinska-zveza-oglas-387056>, 4. 2. 2020.
- <https://www.vecer.com/maribor-nekoc-in-danes-od-okupatorijeve-tovarne-do-cone-tezno-10056369>, 4. 2. 2020.
- https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Od_bombardiranja_uni%C4%8Dena_bolni%C5%A1nica_v_Mariboru.jpg, 4. 2. 2020.
- http://www.zalozbaroman.si/maribor_pod.pdf, 4. 2. 2020.
- <https://mariborinfo.com/novica/lokalno/crna-zgodovina-maribora-29-bombnih-napadov-in-16-tisoc-bomb/272063>, 4. 2. 2020.

Omenil bi samo še to, da vse slike skozi nalogo niso bile sprti označene in sicer je to gradivo Margaret Stern, ki vse pripada k njej in zato nisem vsega posebej označeval kot vir, in pa vse fotografije, ki sem jih posnel jaz v muzeju in na učni uri na prostem, te slike pa pripadajo meni, z dovoljenjem udeleženi, da sem slike uporabil.